

RAPPORT

De vijf doelstellingen in het kader van de Europa 2020 strategie

Beleidsvoorbereidende studie

April 2011

Inhoudstafel

1.	Inleiding.....	1
2.	Synthese	2
3.	Werkwijze	4
4.	O&O en innovatie	6
4.1.	Samenvatting en conclusie	6
4.2.	De O&O-gegevens	6
4.2.1.	De O&O-uitgaven	6
4.2.2.	Het O&O-personeel	9
4.3.	De scenario's voor de evolutie van de O&O-uitgaven in België en in de gewesten	10
4.3.1.	Scenario 1 : elk gewest bereikt een O&O-intensiteit van 3 % in 2020 (Scenario Bovengrens)	10
4.3.2.	Scenario 2 : Vlaanderen bereikt 3 % in 2020 en de twee overige gewesten verhogen hun O&O-uitgaven in hetzelfde tempo als over de periode 1996-2008 (Scenario Ondergrens)	10
4.3.3.	Scenario 3 : Vlaanderen en Wallonië bereiken 3 % en Brussel verhoogt haar O&O-intensiteit zodanig dat België in 2020 een intensiteit van 3 % bereikt, met inbegrip van de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen ten gunste van O&O	11
5.	Onderwijs.....	14
5.1.	Samenvatting	14
5.2.	Beschikbare gegevens	14
5.2.1.	Percentage bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs	14
5.2.2.	Percentage vroegtijdige schoolverlaters	15
5.3.	Scenario's	15
5.3.1.	Percentage bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs	15
5.3.2.	Percentage vroegtijdige schoolverlaters	17
6.	Energie-efficiëntie	19
6.1.	Samenvatting en conclusies	19
6.2.	Historische gegevens	19
6.3.	Scenario	20
	Bijlage 1: Samenvatting van de beleidslijnen en maatregelen op gewestelijk en federaal niveau die bijdragen tot de doelstelling "energie-efficiëntie"	25
	Bijlage 2 : Impact van de economische en financiële crisis	26
7.	Sociale inclusie	27
7.1.	Samenvatting	27
7.2.	Definitie van de doelindicatoren, historische reeksen en het niveau van ambitie	28
7.3.	Scenario bij ongewijzigd beleid	33
8.	Werkgelegenheid.....	38
8.1.	Samenvatting en besluit	38
8.2.	De evolutie van de werkgelegenheidsgraad in de periode 2000-2010.	38
8.3.	Scenario's	39
8.3.1.	Scenario A "bij ongewijzigd beleid": voorspellingen van de Belgische werkgelegenheidsgraad tot 2020 bij ongewijzigd beleid.	39
8.3.2.	Scenario B: Werkgelegenheidsgraad van 73,2%	40
8.3.3.	Scenario C: Werkgelegenheidsgraad van 75%.	41
	Bijlage	43

Lijst van tabellen

Tabel 1	Doelstellingen van de strategie Europa 2020	3
Tabel 2	Nationale doelstellingen van de Europa 2020 strategie.....	3
Tabel 3	O&O-uitgaven tegen lopende prijzen in miljard euro en in procent van het bbp	7
Tabel 4	O&O-uitgaven tegen lopende prijzen per financieringsbron, België.....	8
Tabel 5	Budgettaire kosten van federale fiscale maatregelen ten gunste van onderzoek	9
Tabel 6	O&O-personeel en onderzoekers in België.....	9
Tabel 7	Aantal personen met een diploma hoger onderwijs (Niveau 5-6 ISCED 1997) en aantal personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma in België - 2000-2008.....	9
Tabel 8	Jaarlijkse behoefte aan O&O-personeel, waaronder onderzoekers, volgens de twee scenario's ..	12
Tabel 9	O&O-personeel in België en in de gewesten, in aantal personen en volgens de twee beschouwde scenario's.....	13
Tabel 10	Evolutie van het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs (1986-2009)	14
Tabel 11	Evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (1999-2009)	15
Tabel 12	Voorziene toename van het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs met 47% als nationaal streefcijfer (2009-2020).....	16
Tabel 13	Prognose evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (2009-2020) met 9.5% als nationaal streefcijfer.....	17
Tabel 14	Raming van de primaire energiebesparingen in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007.....	23
Tabel 15	Omzetting van de primaire energiebesparing in de doelstelling "energie-efficiëntie" voor 2020 ..	23
Tabel 16	Verwachtingen Federaal Planbureau van mei 2011 (2010-2020)	40
Tabel 17	Werkgelegenheidscreatie en werkgelegenheidsgraad.....	41
Tabel 18	Werkzaamheidsgraad EAK 20-64 jaar (concept EU2020) nationaal en per gewest; observaties 2000-2010	43

Lijst van figuren

Figuur 1	Evolutie van de nominale O&O-uitgaven voor de drie scenario's	12
Figuur 2	Evolutie van het percentage personen tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs (1986-2008) en projectie voor (2009-2020) op basis van nationaal streefcijfer van 47%	16
Figuur 3	Evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (1997-2008) en prognose (2009-2020) volgens nationaal streefcijfer van 9,5% voor 2020.....	18
Figuur 4	Evolutie van de primaire energievraag in België.....	19
Figuur 5	Evolutie van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting in België.....	29

Figuur 6	Evolutie van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting en de voorgestelde hoofddoelstelling (-380.000 t.a.v. referentiejaar 2008 tegen 2018), België	31
Figuur 7	Projectie van het armoederisicopercentage voor de totale bevolking 2003-2020, België.....	34
Figuur 8	Evolutie en projectie van de bevolking in huishoudens zonder betaald werk en in huishoudens met lage werkintensiteit, België.....	36
Figuur 9	De evolutie van de werkgelegenheidsgraad (20-64) in België, in EU 27 en in de Eurozone	39
Figuur 10	Jaarlijkse Gemiddelde creatie van tewerkstelling.....	41
Figuur 11	Evolutie ¹ van de werkgelegenheidsgraad tussen de 3 scenario's.....	42

1. Inleiding

De Europese Raad van maart 2010 stelde de nieuwe Europese strategie voor jobs en groei voor: Europa 2020. Eén van de essentiële en meest zichtbare onderdelen van de strategie bestaat uit vijf doelstellingen die voor Europa tegen 2020 moeten behaald worden. Tijdens de Europese Raad werd ook afgesproken dat elk land eigen kwantitatieve doelstellingen moet vaststellen, rekening houdend met de relatieve startpositie van elk land en de specifieke nationale omstandigheden.

Tijdens de voorlopige versie van het Nationaal hervormingsprogramma van november 2010 hebben de Belgische regeringen vorken afgesproken voor de vijf doelstellingen, behalve voor de doelstelling van energie-efficiëntie. Om tot uiteindelijke (punt)doelstellingen te komen vroeg de Federale Regering aan het Federaal Planbureau om een beleidsvoorbereidend document op te stellen dat pistes aangeeft om de politieke discussie over de doelstellingen te vergemakkelijken. Het Federaal Planbureau werd opgedragen om hiertoe samen te werken met federale en gewestelijke experts in de verschillende materies, evenals met experts van de Nationale Bank van België. Er is nagegaan wat technisch gezien het meest correcte startpunt is en wat methodologisch gezien het beste scenario is. Ook is nagegaan of er zonder probleem een lijst kon worden opgemaakt van de maatregelen die voorzien zijn om de doelstellingen te bereiken.

Hiertoe werden vijf werkgroepen opgericht, één voor elke doelstelling. Het voorliggende rapport is het resultaat van de werkzaamheden van de vijf werkgroepen. Dit rapport werd gebruikt als input voor de politieke discussie en kan dan ook beschouwd worden als een beleidsvoorbereidend document voor het Nationaal hervormingsprogramma van april 2011.

Het hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de doelstellingen, evenals het startpunt van elke doelstelling voor België en de Europese Unie. Hoofdstuk 3 geeft kort de gebruikte werkwijze aan. In hoofdstukken 4-8 worden dan de verschillende doelstellingen behandeld.

2. Synthese

In de tabel worden de verschillende doelstellingen voor Europa en België samengebracht. Voor elk van de doelstellingen wordt de vork, die in België werd ontwikkeld in een eerste versie van het nationaal hervormingsprogramma, vervangen door een puntdoelstelling. Voor de O&O-doelstelling worden drie scenario's voorgesteld, die ook reeds werden weerhouden in de eerste versie van het Nationaal hervormingsprogramma.

Tabel 1 Doelstellingen van de strategie Europa 2020

	Definitie	EU27 - startpunt	EU27 - 2020	België - startpunt	België - 2020 draft NHP	België - 2020 Beleidsvoorbereidende studie
1. Werkgelegenheidsgraad	Werkgelegenheid als aandeel van de bevolking 20-64 jaar	68,6%	75,0%	67,6%	71,0%-74,0%	73,2%
2. Energie-Klimaat						
2a. Broeikasgassen (BKG)	Niveau BKG voor niet-ETS t.o.v. 2005		-10,0%		-15%	-15%
2b. Hernieuwbaar	Aandeel in bruto finale energieverbruik	10,3%	20,0%	3,3%	13%	13%
2c. Energieëfficiëntie	Niveau primaire energievraag t.o.v. basisprojectie in 2020		-20,0%			-18%
3. O&O	O&O-uitgaven als aandeel van BBP	2,01%	3,0%	1,96%	2,6%-3,0%	3,0% (scenario 1) 2,62% (scenario 2) 3,00% (scenario 3) (1)
4. Onderwijs						
4a. Schoolverlaters	18-24jarigen met ten hoogste diploma lager secundair onderwijs	14,4%	10,0%	11,1%	9,5%-10,0%	9,5%
4b. Tertiair	30-34jarigen met diploma hoger onderwijs	32,3%	40,0%	42,0%	46,0%-48,0%	47,00%
5. Armoede en sociale uitsluiting	Personen met risico op armoede en sociale uitsluiting (miljoen)	113,75	-20,00 (2)	2,19	-0,330 tot 0,380 (2)	-0,38 (2)

(1): inclusief de budgettaire koste van de fiscale steun ten gunsten van O&O (geschat op 0,18% in 2020)

(2): de doelstelling moet reeds in 2018 worden behaald.

Opmerking: doelstellingen 2a (BKG) en 2b (HNE) werden reeds eerder vastgesteld voor alle landen in het kader van het wettelijk Klimaat-Energiepakket van juni 2009.

Tabel 2 Nationale doelstellingen van de Europa 2020 strategie

	Werkgelegenheidsgraad	O&O	Broeikasgassen	Hernieuwbare energie	Energieëfficiëntie (in Mtoe)	Vroegtijdige schoolverlaters	Tertiair onderwijs	Armoede en sociale uitsluiting
België	73,2%	3,0%	-15%	13%	9,8	9,5%	47%	380.000
Duitsland	77%	3,0%	-14%	18%	38,3	<10%	42%	330.000 (langdurig werklozen)
Frankrijk	75%	3,0%	-14%	23%	34,0	9,5%	50%	1.600.000
Nederland	80%	2,5%	-16%	14%	n.b.	<8%	>40%	100.000
...								
EU27-agregaat	73,7%-74%	2,65%-2,72%	-20%	20%	206,9	10,3%-10,5%	37,5%-38%	n.b.
EU27-doelstelling	75%	3%	-20%	20%	368	10%	40%	20.000.000

3. Werkwijze

Voor elk van de doelstellingen werd een werkgroep opgericht. In elk van de werkgroepen werd dezelfde werkwijze gevolgd. Er werd uitgegaan van de vork-doelstellingen die werden overeengekomen in de eerste versie van het Nationaal hervormingsprogramma. Er werd vervolgens gepoogd om een scenario te ontwikkelen van ongewijzigd beleid en een (minstens één) scenario met gewijzigd beleid dat als basis kan dienen voor de discussie over de vastlegging van de Belgische doelstellingen. Omdat dit een beleidsvoorbereidend werk is, werd gewerkt met experts uit de verschillende materies.

De werkgroep “Onderzoek en Ontwikkeling” werd als volgt samengesteld:

A. Demaegd (Brussels Hoofdstedelijk Gewest), K. Waeyaert (Vlaams Gewest), I. Pierre (Waals Gewest), A. Spithoven (POD Federaal Wetenschapsbeleid), A. Bruggeman (Nationale Bank van België), C. Kegels (Federaal Planbureau).

De werkgroep « Onderwijs » werd als volgt samengesteld:

E. Bach (Kabinettschef Kabinett des Ministerpräsidenten Karl-Heinz Lambertz), W. Boomgaert (Ministerie van Onderwijs en Vorming (Vlaamse Gemeenschap)), P. Delhez (Nationale Bank van België), M. Dumont (Federaal Planbureau), B. Ghaye (NCF-AGERS- Service de pilotage du système éducatif), E. Gilliard (NCF- Direction des Relations Internationales), N. Jauniaux (NCF-Observatoire de l'enseignement supérieur), J. Verlinden (Federaal Planbureau), M. Wasseige (Région de Bruxelles-Capitale), H. Zimmer (Nationale Bank van België).

De werkgroep « Energie-efficiëntie » werd als volgt samengesteld:

M. Novak (FOD Economie; DG Energie), T. Schryvers (FOD Economie ; DG Energie), D. Gusbin (Federaal Planbureau), J. Verlinden (Federaal Planbureau), M. Schippers (SPW), N. Arnould (SPW), M. Squilbin (IBGE/BIM), J. Haers (Vlaams Energie Agentschap), C. Swartenbroeks (Nationale Bank van België).

De werkgroep « Sociale inclusie » werd als volgt samengesteld:

FOD Sociale Zekerheid, POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid, FOD Economie - Algemene Directie Statistische en Economische Informatie, Ministère de la Région Wallonne - Direction interdépartementale de la cohésion sociale, Ministère de la Région Wallonne - Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique, de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Afdeling Welzijn en Samenleving, Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, Federaal Planbureau. Het rapport werd opgesteld in nauw overleg met de werkgroepen 'Indicatoren' en 'Acties' van het Nationaal Actieplan Sociale Inclusie.

De werkgroep « Arbeidsmarkt » werd als volgt samengesteld:

Nicolas Gougard, Yvon Jadoul (Kabinet Cerexhe), Philippe Mattart (Kabinet Antoine), Bart Julliams (Kabinet Muyters), Sophie Lenoble, Peter Vansintjan (Kabinet Milquet), Koen Hendrickx (Federaal

Planbureau), Philippe Delhez, Jan De Mulder, (Nationale Bank van België), Jan Vanthuyne (FOD Werkgelegenheid), Faiza Djait (Adm FI).

4. O&O en innovatie

4.1. Samenvatting en conclusie

- België heeft in oktober 2010 aan de Europese Commissie een marge voorgesteld voor de gekwantificeerde doelstelling voor O&O-intensiteit: België verplicht zich ertoe tegen 2020 een O&O-intensiteit tussen 2,6 % en 3,0 % van het bbp te bereiken.
- Die marge werd beslist in overleg tussen de bevoegde gefedereerde entiteiten op basis van twee mogelijke scenario's voor de evolutie van de O&O-uitgaven. Volgens het ene scenario zou Vlaanderen een intensiteit van 3 % van haar bbp bereiken in 2020 en zouden de O&O-uitgaven van de twee overige gewesten verder groeien in het gemiddeld jaarlijks tempo dat over de periode 1996-2008 werd waargenomen. In 2020 zou de intensiteit 2,48 % bedragen in Wallonië, 1,62 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 2,62 % voor België in zijn geheel. Het alternatief scenario voorziet dat elk gewest een intensiteit van 3 % van het bbp haalt in 2020.
- Op vraag van de federale overheid werd een bijkomend scenario opgenomen dat ervan uitgaat dat het Vlaams Gewest en Wallonië een O&O-intensiteit van 3 % halen in 2020 en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn O&O-uitgaven zodanig verhoogt dat de O&O-intensiteit van België als geheel in 2020 3 % bedraagt, waarbij in die 3 % de budgettaire kosten van de fiscale steun ten gunste van het O&O-personeel vervat zijn. In een dergelijk scenario zou de O&O-intensiteit in 2020 2,02 % bedragen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 2,82 % voor het hele land. Dit scenario illustreert dus een mogelijke doelstelling binnen de marge 2,6 % - 3 %.

4.2. De O&O-gegevens

4.2.1. De O&O-uitgaven

Tabel 3 toont de O&O-gegevens in België en in de gewesten sinds 1995, het eerste beschikbare jaar. De gegevens in cursief zijn door ons geraamd voor de historische gegevens en door de POD Wetenschapsbeleid voor de voorlopige gegevens.

Tabel 3 O&O-uitgaven tegen lopende prijzen in miljard euro en in procent van het bbp¹

	België		Brussel		Vlaanderen		Wallonië	
	Miljard euro	% bbp	Miljard euro	% bbp	Miljard euro	% bbp	Miljard euro	% bbp
1995	3,467	1,67	0,478	1,21	2,078	1,76	0,912	1,83
1996	3,735	1,77	0,500	1,23	2,260	1,88	0,975	1,92
1997	4,056	1,83	0,527	1,26	2,522	1,99	1,006	1,91
1998	4,276	1,86	0,548	1,26	2,689	2,05	1,039	1,89
1999	4,618	1,94	0,563	1,24	2,920	2,13	1,135	2,02
2000	4,964	1,97	0,589	1,23	3,191	2,20	1,184	1,99
2001	5,373	2,07	0,630	1,26	3,476	2,34	1,267	2,08
2002	5,201	1,94	0,653	1,25	3,330	2,17	1,218	1,95
2003	5,177	1,88	0,627	1,18	3,273	2,07	1,277	1,98
2004	5,404	1,86	0,655	1,18	3,385	2,02	1,363	2,00
2005	5,552	1,83	0,660	1,14	3,583	2,06	1,309	1,85
2006	5,927	1,86	0,848	1,42	3,590	1,96	1,488	1,99
2007	6,357	1,90	0,861	1,37	3,861	1,99	1,635	2,10
2008 (P)	6,760	1,96	0,923	1,44	4,113	2,06	1,725	2,12
2009 (P)	6,716	1,98	0,892	1,36	4,057	2,09	1,767	2,21

Bron : gegevens van de POD Wetenschapsbeleid, van het INR, berekeningen FPB, P voorlopige gegevens. De gegevens voor de raming van 2009 zijn recenter dan die voor de raming door Eurostat (1,96).

Die gegevens hebben betrekking op de intramurale O&O-uitgaven. Dat concept van “bruto binnenlandse O&O-uitgaven” wordt door de Europese Commissie gebruikt om de gekwantificeerde doelstelling voor onderzoek te bepalen. Die doelstelling wordt vastgelegd op 3 % van het bbp in 2020 voor de EU als geheel. In 2009 bedroeg de O&O-intensiteit van België 1,98 %.

Tussen 2000 en 2009 namen de Belgische O&O-uitgaven toe met 1,75 miljard euro tot 6,72 miljard euro, of een gemiddelde jaarlijkse groei van 3,42 %.

De opdeling per gewest in 2009 toont dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 13,3 % van de Belgische O&O-uitgaven voor zijn rekening neemt, het Vlaams Gewest 60,4 % en Wallonië 26,3 %. Tussen 2000 en 2009 bedoeg de gemiddelde jaarlijkse groei van de O&O-uitgaven 4,7 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2,7 % voor het Vlaams Gewest en 4,6 % voor Wallonië.

In 2007, het laatste jaar waarvoor er in de officiële gegevens details beschikbaar zijn, financierden de bedrijven 61,4 % van de O&O-uitgaven, de overheid 22,2 %, het hoger onderwijs 2,8 %, de izw's 0,7 % en het buitenland 13,0 % (zie tabel 3).

De privésector, bepaald als de sector van de ondernemingen plus de sector van de izw's plus het privédeel van de sector buitenland, dus de bedrijven, de privésector zonder winstoogmerk en het elders niet geklasseerde aandeel, financierden in 2007 71,8 % van de O&O-uitgaven. De overheidssector financierde in datzelfde jaar dus slechts 28,2 % van die uitgaven.

¹ De extraterritoriale component van het Belgisch bbp werd verdeeld onder de drie gewesten volgens het aandeel van elk van die gewesten in het Belgisch bbp zonder extraterritoriale component.

Tabel 4 O&O-uitgaven tegen lopende prijzen per financieringsbron, België
miljard euro

	Bedrijven	Overheid	Hoger onderwijs	izw	Buitenland
2000	3,098	1,238	0,097	0,024	0,606
2001	3,405	1,182	0,117	0,020	0,649
2002	3,088	1,206	0,133	0,028	0,746
2003	3,122	1,219	0,141	0,026	0,669
2004	3,250	1,319	0,141	0,029	0,663
2005	3,313	1,369	0,146	0,035	0,689
2006	3,617	1,327	0,149	0,044	0,789
2007	3,902	1,408	0,176	0,044	0,827

Bron : gegevens van de POD Wetenschapsbeleid, berekeningen FPB.

De O&O-uitgaven van de Belgische bedrijven hebben de bijzondere eigenschap dat ze dubbel geconcentreerd zijn, zowel in termen van bedrijfstakken als in termen van bedrijfsomvang. De uitgaven zijn immers relatief geconcentreerd in de hoogtechnologische sectoren: 52,0 % van de totale O&O-uitgaven van de bedrijven hadden in 2007 betrekking op die bedrijfstakken, met een sterke concentratie in bepaalde specifieke sectoren, zoals de farmacie (28,3 % van de totale O&O-uitgaven van de bedrijven in 2007), de productie van uitrusting voor radio, televisie en communicatie (9 %) of de informaticadiensten (6 %). Daarnaast zijn de O&O-uitgaven ook geconcentreerd in grote bedrijven met meer dan 1000 werknemers. Die laatste waren in 2007 verantwoordelijk voor 44,6 % van de totale O&O-uitgaven van de bedrijven. Gezien die dubbele concentratie mag verondersteld worden dat een belangrijk deel van O&O door bedrijven gerealiseerd wordt door multinationals.

De budgettaire kredieten voor O&O leveren informatie over de omvang en de evolutie van de budgettaire middelen voor O&O en maken het mogelijk het relatief aandeel van elk beleidsniveau in de overheidssteun voor O&O te onderscheiden. In 2008 bedroegen die budgettaire kredieten 2,34 miljard euro, waarvan 25,3 % afkomstig van de federale overheid, 47,8 % van de Vlaamse Gemeenschap, 11,6 % van de Franse Gemeenschap, 14,2 % van het Waals Gewest en 1,1 % van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Tussen 2000 en 2008 stegen die kredieten met 0,92 miljard euro, of een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,13 %. Over de periode 2000-2008 namen ze jaarlijks gemiddeld toe met 0,45 % voor de federale overheid, 8,53 % voor de Vlaamse Gemeenschap, 4,09 % voor de Franse Gemeenschap, 12,11% voor het Waals Gewest en 17,69 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De overheidssteun voor O&O heeft ook een fiscaal luik. Dat heeft betrekking op de belastingverlagingen en sociaalbijdrageverminderingen voor bedrijven die O&O verrichten. De objectieve ratio waarop de EU zich baseert, houdt enkel rekening met de directe O&O-uitgaven. De overheidsbijdrage die in de berekening opgenomen wordt, slaat dus enkel op de overheidssubsidies (directe steun) voor O&O. Die regel werd ingevoerd om de dubbel telling van de O&O-uitgaven te vermijden: de uitgaven worden verrekend in de sectoren (bedrijven, hoger onderwijs...) waarin ze verricht worden, zelfs indien ze mogelijk deels afkomstig zijn van fiscale subsidies. Hoewel die berekeningsmethode gerechtvaardigd kan worden met het oog op het totaalbedrag van de gerealiseerde O&O-uitgaven in België, leidt ze niettemin tot een onderwaardering van de overheidsbijdrage voor O&O. De belastingvermindering voor O&O-uitgaven (zoals bijvoorbeeld de vermindering van bedrijfsvoorheffing voor O&O-personeel) betekent een duidelijk inkomstenverlies voor de regering die ze toekent. Voor zover de bedrijven die deelnemen aan de enquête over O&O-uitgaven rekening houden met de werkelijk gedragen kosten, dus na belastingaftrek, is het bovendien mogelijk dat de effectieve O&O-uitgaven te laag geraamd zijn door het bedrag van die belastingaftrek. Tabel 5 toont voor de laatste jaren de evo-

lutie van de budgettaire kosten van de federale fiscale maatregelen om onderzoek te ondersteunen, in miljoen euro en in procent van het bbp.

Tabel 5 Budgettaire kosten van federale fiscale maatregelen ten gunste van onderzoek
in miljoen euro

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (P)
In miljoen euro	66,94	75,32	171,34	244,60	451,58	494,39
In % van het bbp	0,02	0,02	0,05	0,07	0,13	0,14

Bron : POD Wetenschapsbeleid en FOD Financiën, berekening FPB, P voorlopige gegevens.

4.2.2. Het O&O-personeel

In 2007 bedroegen de Belgische O&O-uitgaven 6,36 miljard euro en waren er in die sector 83 540 personen tewerkgesteld, waaronder 51 278 onderzoekers (laatste beschikbare jaar). Onderstaande tabel geeft een overzicht van het O&O-personeel en het aantal onderzoekers voor België sinds 2002.

Tabel 6 O&O-personeel en onderzoekers in België
in aantal personen

	O&O-personeel	Toename	Onderzoekers	Toename
2002	73.187		44.133	
2003	73.629	442	44.500	367
2004	• 76.340	• 2711	• 47.363	• 2863
2005	• 78.509	• 2169	• 48.757	• 1394
2006	• 80.538	• 2029	• 49.253	• 496
2007	• 83.540	• 3002	• 51.278	• 2025

Bron : POD Wetenschapsbeleid.

Gemiddeld over de periode 2002-2007 nam het O&O-personeel toe met 2 071 personen per jaar, waaronder 1 429 onderzoekers. Die evolutie kan vergeleken worden met die van het aantal personen met een diploma hoger onderwijs. In 2008 bedroeg dat laatste aantal 97 248, waaronder 15 368 personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma. Zoals tabel 7 aangeeft, steeg het jaarlijks aantal personen met een diploma hoger onderwijs in België onafgebroken tussen 2002 en 2007. In diezelfde periode bedroeg het gemiddelde jaarlijkse aantal nieuw gediplomeerden uit het hoger onderwijs 81 583, waaronder 14 850 personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma. In 2008 viel het aantal personen met een diploma hoger onderwijs voor de eerst terug met 6 722 eenheden en daalde ook het aantal personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma met 3 084 eenheden.

Tabel 7 Aantal personen met een diploma hoger onderwijs (Niveau 5-6 ISCED 1997) en aantal personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma in België - 2000-2008

	Personen met een diploma hoger onderwijs	Personen met een wetenschaps-ingenieursdiploma
2000	68.225	12.919
2001	70.202	13.239
2002	72.939	13.743
2003	74.367	14.351
2004	76.996	14.575
2005	79.612	14.127
2006	81.546	13.839
2007	103.970	18.452
2008	97.248	15.368

Bron : Eurostat, bevolkingsgegevens

4.3. De scenario's voor de evolutie van de O&O-uitgaven in België en in de gewesten

4.3.1. Scenario 1 : elk gewest bereikt een O&O-intensiteit van 3 % in 2020 (Scenario Bovengrens)

Het spreekt voor zich dat wanneer elk gewest een O&O-intensiteit van 3 % bereikt in 2020, de O&O-intensiteit van het land in zijn geheel 3 % bedraagt. In 2020 zouden de O&O-uitgaven van België dus 15,49 miljard moeten bedragen. Voor de gewesten houdt dat het volgende in:

- het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 0,892 miljard euro in 2009 tot 2,898 miljard euro in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,18 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 11,3 %.
- het Vlaams Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 4,057 miljard euro in 2009 tot 8,985 miljard in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,45 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 7,5 %.
- het Waals Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 1,767 miljard euro in 2009 tot 3,612 miljard in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,17 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,7 %.

4.3.2. Scenario 2 : Vlaanderen bereikt 3 % in 2020 en de twee overige gewesten verhogen hun O&O-uitgaven in hetzelfde tempo als over de periode 1996-2008 (Scenario Ondergrens)

De periode 1996-2008 heeft het voordeel dat ze zowel de gevolgen van een conjuncturele ommekeer omvat als die van de toepassing van een voluntaristisch ondersteuningsbeleid voor O&O door de gefedereerde entiteiten (verschillende plannen ten gunste van onderzoek en ontwikkeling vanaf 2005) en de federale overheid (voornamelijk fiscale maatregelen voor de vermindering van de bedrijfsvoorheffing voor het O&O-personeel).

Wanneer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Wallonië het gemiddeld jaarlijks groeitempo van de periode 1996-2008 behouden wordt tot 2020:

- nemen de O&O-uitgaven van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toe met 5,2 % per jaar, of een gemiddelde jaarlijkse groei van 0,061 miljard euro. Ze zouden stijgen van 0,892 miljard in 2009 tot 1,565 miljard euro tegen lopende prijzen in 2020, waardoor de O&O-intensiteit van het gewest 1,62 % zou bedragen.
- nemen de O&O-uitgaven van Wallonië toe met 4,9 % per jaar, of een gemiddelde jaarlijkse groei van 0,110 miljard euro. Ze zouden stijgen van 1,767 miljard in 2009 tot 2,981 miljard euro tegen lopende prijzen in 2020, waardoor de O&O-intensiteit van het gewest 2,48 % zou bedragen.

De O&O-uitgaven voor België in zijn geheel zouden stijgen van 6,716 miljard in 2009 tot 13,530 miljard euro tegen lopende prijzen in 2020, of een O&O-intensiteit van 2,62 %. Ze zouden jaarlijks toenemen met gemiddeld 6,57 % of 0,619 miljard euro.

4.3.3. Scenario 3 : Vlaanderen en Wallonië bereiken 3 % en Brussel verhoogt haar O&O-intensiteit zodanig dat België in 2020 een intensiteit van 3 % bereikt, met inbegrip van de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen ten gunste van O&O

Op vraag van het Kabinet van de Eerste Minister werd er ook een alternatief scenario uitgetekend. Daarin zouden het Vlaams Gewest en Wallonië in 2020 een O&O-intensiteit van 3 % bereiken en zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn O&O-uitgaven zodanig verhogen dat de O&O-intensiteit van het hele land in 2020 3 % bedraagt, inclusief de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen ten gunste van O&O.

Om de impact van dat scenario te berekenen, heeft de eerste hypothese betrekking op de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen ten gunste van O&O. In het scenario 'Bovengrens' bedragen die kosten 945 miljoen euro of 0,18 % van het bbp in 2020. Dat bedrag wordt overgenomen als een redelijke benadering van die kosten, zelfs wanneer ze in lichte mate overschat zijn.

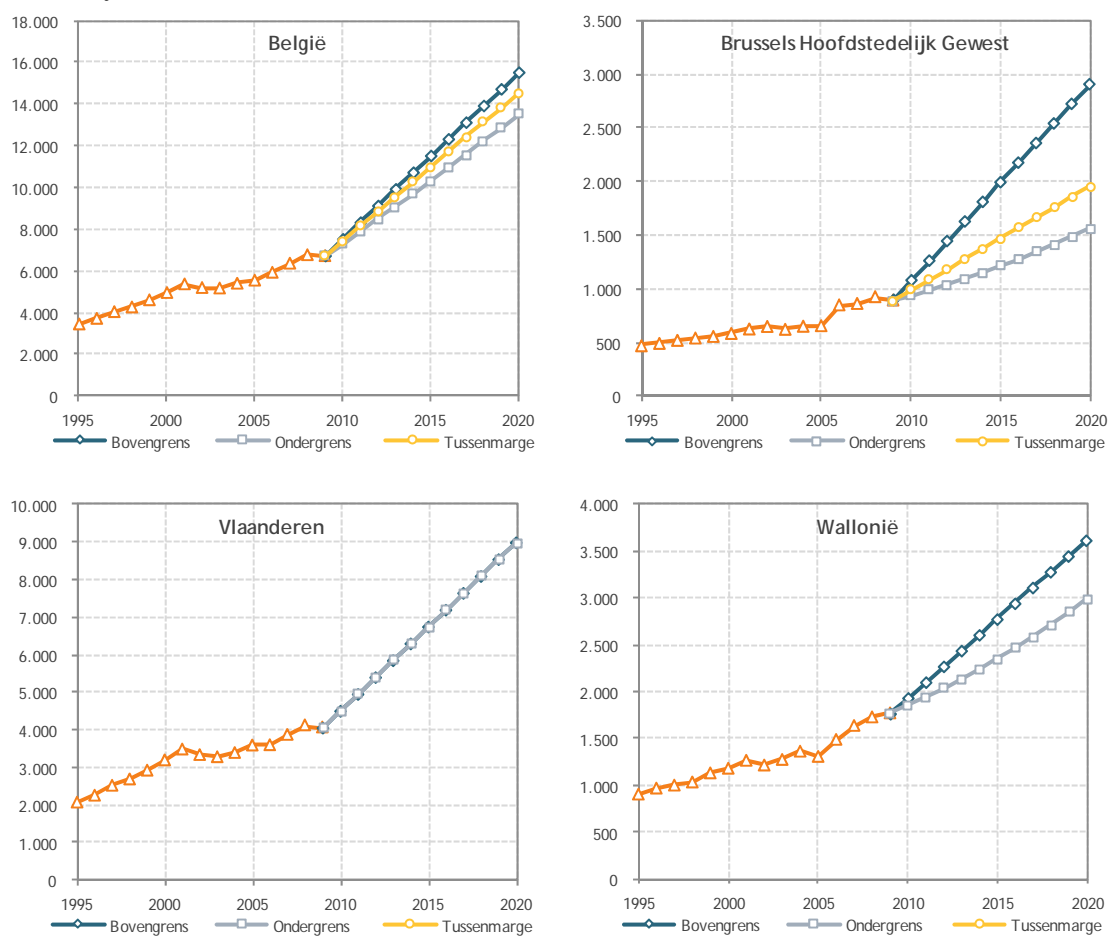
Voor de gewesten houdt dat het volgende in:

- het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 0,892 miljard euro in 2009 tot 1,953 miljard in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,10 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 7,4 %. De Brusselse O&O-intensiteit zou 2,0 % bedragen in 2020.
- het Vlaams Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 4,057 miljard euro in 2009 tot 8,985 miljard in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,45 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 7,5 %. De Vlaamse O&O-intensiteit zou, net als in de andere scenario's, 3,0 % bedragen.
- het Waals Gewest moet zijn O&O-uitgaven optrekken van 1,767 miljard euro in 2009 tot 3,612 miljard in 2020. Dat komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse verhoging van 0,17 miljard euro tegen lopende prijzen of een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,7 %. De Waalse O&O-intensiteit zou 3,0 % bedragen in 2020.

De O&O-uitgaven voor België in zijn geheel zouden stijgen van 6,716 miljard in 2009 tot 14,549 miljard euro tegen lopende prijzen in 2020, of een O&O-intensiteit van 2,82 %. Ze zouden jaarlijks toenemen met gemiddeld 7,28 % of 0,712 miljard euro.

Onderstaande figuur toont voor elk betrokken beleidsniveau de impact van de drie scenario's op de evolutie van de O&O-uitgaven in miljoen euro.

Figuur 1 Evolutie van de nominale O&O-uitgaven voor de drie scenario's
in miljoen euro

Tabel 8 geeft de jaarlijkse opgelegde toename van het O&O-personeel door de twee scenario's die de marge bepalen (bovengrens en ondergrens). In 2020 zou het Belgisch O&O-personeel tussen 121 910 en 139 607 personen bedragen en het aantal onderzoekers tussen 74 380 en 85 693, afhankelijk van het scenario.

Tabel 8 Jaarlijkse behoefte aan O&O-personeel, waaronder onderzoekers, volgens de twee scenario's
in aantal personen

	O&O-personeel	Onderzoekers
Scenario 1 : intensiteit van 3%	4.313	2.647
Scenario 2 : intensiteit van 2,6%	2.952	1.812

De noodzakelijke toenames in beide scenario's kunnen ook vergeleken worden met de jaarlijkse instroom van nieuw gediplomeerden uit het hoger onderwijs en, in het bijzonder, de personen met een wetenschaps- of ingenieursdiploma, waarvan de kwalificaties vooral gewaardeerd worden door de O&O-afdelingen van de verwerkende nijverheid. Indien het aantal personen met een hoger diploma in België even snel blijft stijgen als tijdens de afgelopen jaren, wat tevens een gekwantificeerde doelstelling is van de Europa 2020-strategie, zou het aanbod aan gekwalificeerde arbeidskrachten geen knelpunt vormen voor de verhoging van de O&O-intensiteit in België. De loopbaan van onderzoekers moet echter aantrekkelijk blijven, niet enkel voor de nieuw afgestudeerden uit België, maar ook uit het buitenland. De toenemende complexiteit van het onderzoek vereist namelijk steeds vaker interdisciplinaire teams die dikwijls een internationaal karakter hebben. Zoals de studie over de determinanten van

internationale lokalisatie² reeds aantoonde, lijken de Belgische onderzoekscentra van de multinationals wat betreft de aantrekkelijkheid van de nettolonen voor buitenlandse onderzoekers meer te lijden onder de fiscale en parafiscale druk. Die aantrekkelijkheid is nochtans essentieel daar de Belgische en zelfs de Europese markt alleen niet in staat zijn de vraag naar experts voor dat type van ondernemingen in te vullen.

Tabel 9 geeft voor de gewesten een indicatieve opdeling van de nood aan O&O-personeel voor de twee scenario's. In 2007 waren de 83 540 Belgische O&O-personeelsleden op de volgende manier tewerkgesteld:

15 089 of 20 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 48 890 of 57 % in het Vlaams Gewest en 19 561 of 23 % in het Waals Gewest.

Tabel 9 O&O-personeel in België en in de gewesten, in aantal personen en volgens de twee beschouwde scenario's

	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest
Scenario 1 : intensiteit van 3%	139.607	29.726	71.345	38.536
Scenario 2 : intensiteit van 2,6%	121.910	22.019	71.345	28.545

De budgettaire kosten van de fiscale steun ten gunste van het O&O-personeel variëren uiteraard naargelang het aantal personen dat werkzaam is in O&O en het scenario. In de veronderstelling dat het aandeel van de loonkosten in de totale O&O-uitgaven tijdens het laatste beschikbare jaar, d.w.z. in 2007, (61 % van de O&O-uitgaven) constant blijft tot 2020, zullen de loonkosten van O&O tussen 8,19 en 9,38 miljard euro bedragen volgens de bereikte doelstelling. Bij ongewijzigd beleid en ervan uitgaande dat de ratio tussen de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen en de loonkosten voor O&O die waargenomen werd in 2009, aanhoudt in 2020³, zouden de kosten van die maatregelen in 2010 uitkomen tussen 825,3 en 945,1 miljoen euro in lopende prijzen, of tussen 0,16 % en 0,18 % van het bbp van 2020.

² Zie WP 16-05 van het Federaal Planbureau.

³ De ratio tussen de budgettaire kosten van de fiscale maatregelen en de loonkosten wordt geraamd op 10,1 % in 2009, volgens de ratio die tijdens het laatst beschikbare jaar werd waargenomen.

5. Onderwijs

5.1. Samenvatting

Voor onderwijs heeft de Europese Raad op 17 juni 2010 twee EU 2020-doelstellingen vooropgesteld:

"improving education levels, in particular by aiming to reduce school drop-out rates to less than 10% and by increasing the share of 30-34 years old having completed tertiary or equivalent education to at least 40%"

In het ontwerp van het NHP van oktober 2010 werd voor de twee indicatoren een vork bepaald: 9.5-10% voor vroegtijdige schoolverlaters en 46-48% voor het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met een diploma hoger onderwijs. Uiteindelijk werd voor België voor de indicatoren m.b.t. onderwijs respectievelijk 9.5% en 47% voorgesteld.

5.2. Beschikbare gegevens

Onderwijs is in België een bevoegdheid van de gemeenschappen. De gegevens uit de enquête naar de arbeidskrachten (Labour Force Survey) zijn echter niet beschikbaar op het niveau van de gemeenschappen maar wel op het niveau van de gewesten. De nationale cijfers kunnen dus worden uitgesplitst per gewest. De streefcijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten worden gezien als de gedeelde verantwoordelijkheid van de Vlaamse en de Franstalige Gemeenschap. Door het ontbreken van gegevens voor de gemeenschappen kan er geen uitsplitsing worden gemaakt voor de Duitstalige Gemeenschap. Doordat de nationale cijfers berekend worden als de som van de cijfers van de gewesten, gewogen met hun aandeel in de Belgische bevolking, heeft het ontbreken van gegevens voor de Duitstalige Gemeenschap echter weinig impact op de nationale cijfers.

5.2.1. Percentage bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs

Voor de periode 1986-2009 zijn er gegevens beschikbaar voor het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met een diploma hoger onderwijs voor België alsook een regionale opsplitsing voor Brussel, Vlaanderen en Wallonië (zie tabel 10). Hoger onderwijs stemt overeen met ISCED 5 en 6 (Hogescholen en universiteiten). België haalde in 2009 met 42.0% al de voor 2020 voor de EU als geheel vooropgestelde minimumnorm van 40%, al suggereren de gegevens voor 2009 wel een terugval t.o.v. 2008 in het Vlaams Gewest en vooral in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tabel 10 Evolutie van het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs (1986-2009)

	1986	1991	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Brussels H. Gewest	26.3	35.1	37.1	40.5	42.8	46.2	47.4	49.8	47.8	47.6	48.4	43.5
Vlaams Gewest	20.2	26.4	30.8	36.4	36.2	37.5	40.7	40.0	42.7	42.0	43.6	43.1
Waals Gewest	17.2	22.6	27.8	31.2	30.7	34.9	35.7	33.9	36.5	38.0	39.3	39.4
België	19.8	26.0	30.5	35.2	35.2	37.7	39.9	39.2	41.4	41.5	42.9	42.0

Bron: Labour Force Survey.

5.2.2. Percentage vroegtijdige schoolverlaters

Vroegtijdige schoolverlaters worden volgens Eurostat gedefinieerd als jongeren tussen de 18 en 24 jaar met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (ISCED 2), die verder geen onderwijs of opleiding (training) meer volgen. De gegevens die beschikbaar zijn worden getoond in tabel 10 oor de periode 1999-2009. In 2004 werd de definitie van niet-formeel onderwijs en opleiding uitgebreid. Hierdoor zijn de cijfers niet meer vergelijkbaar met de vorige jaren. In 2009 was het percentage vroegtijdige schoolverlaters voor België gedaald tot 11.1%. De gegevens voor 2009 suggereren een aanzienlijk daling t.o.v. 2008 voor het Waals Gewest en een vrij spectaculaire daling voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tabel 11 Evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (1999-2009)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Brussels H. Gewest	21.9	20.7	21.0	22.4	18.8	18.1	19.4	19.3	20.2	19.9	15.6
Vlaams Gewest	13.6	11.6	11.5	11.7	12.5	11.0	10.7	10.0	9.3	8.6	8.6
Waals Gewest	17.7	15.5	15.8	16.1	16.1	15.3	14.6	14.8	14.3	15.2	13.8
België	15.7	13.8	13.8	14.1	14.3	13.1	12.9	12.6	12.1	12.0	11.1

Noot: De tabel toont de jaarlijkse wijziging van het percentage van de bevolking tussen 18 en 24 jaar met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs, die geen verder onderwijs of opleiding volgen. Gegevens: Steunpunt WSE, Departement Werk en Sociale Economie.

5.3. Scenario's

Voor het bepalen van een doelstelling voor België voor de twee EU 2020-indicatoren m.b.t. onderwijs, werd een projectie gemaakt voor de periode 2009-2020, gebaseerd op de beschikbare gegevens t.e.m. 2008. De meest recente gegevens voor 2009 werden niet gebruikt bij het maken van de projecties omdat die grote schokken vertonen t.o.v. de vorige jaren die moeilijk te verklaren zijn en mogelijks het gevolg zijn van een beperkte steekproef. Dit lijkt voornamelijk het geval voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie tabel 10 en 11). Om deze reden werd besloten de gegevens voor 2009 niet te beschouwen en 2009 op te nemen in de projecties.

5.3.1. Percentage bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs

Als leidraad voor de doelstelling voor België voor 2020 voor het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met een diploma hoger onderwijs werd in 2010 vertrokken van een vooropgesteld percentage van 47%, wat overeenstemde met het hoogste percentage voor een EU-lidstaat in 2008, namelijk Cyprus met 47.1%. Voor de projectie voor de periode 2009-2020 werd voor het bepalen van de bevolking tussen 30 en 34 jaar in de drie gewesten gebruik gemaakt van de demografische projecties van het planbureau. Het streefcijfer van 47% impliceert voor zowel België als de drie Gewesten een jaarlijks groeicijfer van 0,8%.

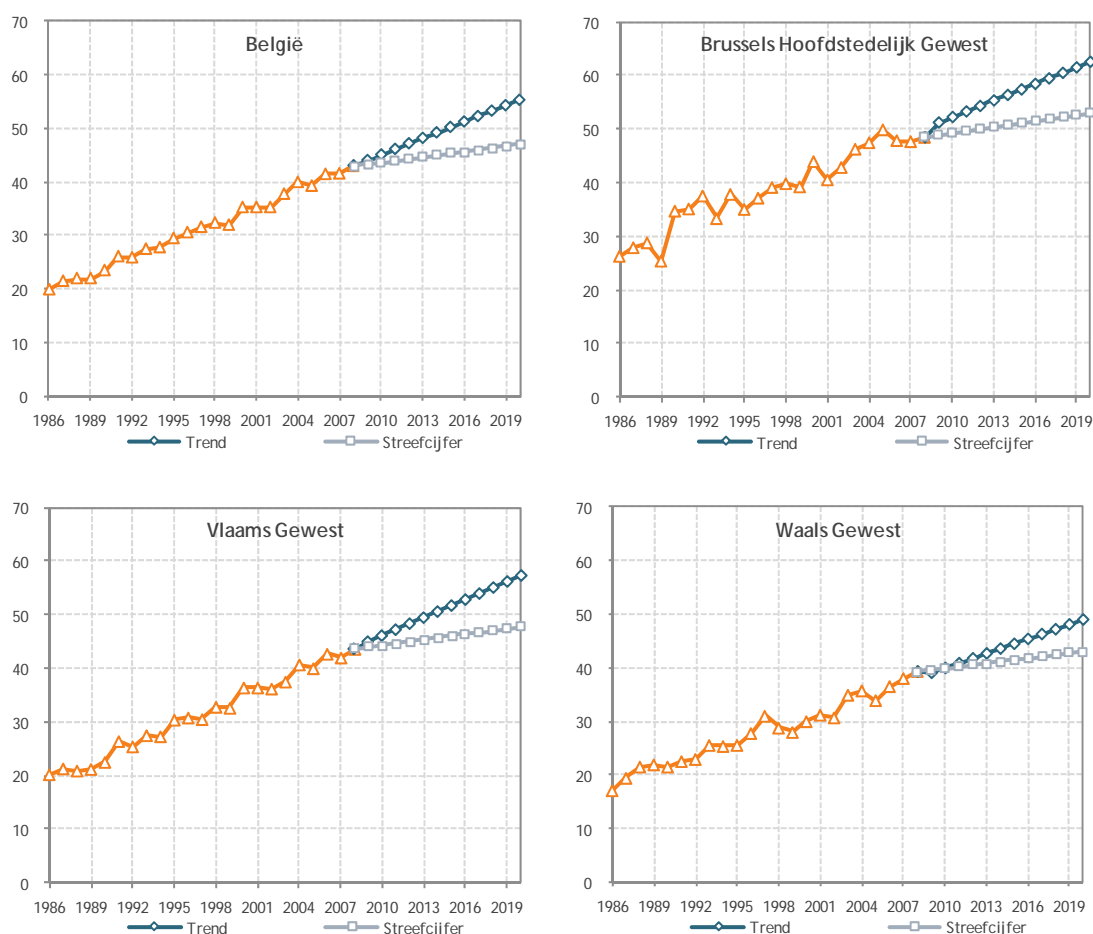
Tabel 12 Voorziene toename van het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs met 47% als nationaal streefcijfer (2009-2020)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Groei 2009-2020 (jaarlijks)
Brussels H. Gewest	48,8	49,1	49,5	49,9	50,3	50,7	51,1	51,4	51,8	52,2	52,6	53,0	8,8% (0,8%)
Vlaams Gewest	43,9	44,3	44,6	45,0	45,3	45,6	46,0	46,3	46,7	47,1	47,4	47,8	8,8% (0,8%)
Waals Gewest	39,6	39,9	40,2	40,5	40,8	41,1	41,5	41,8	42,1	42,4	42,7	43,1	8,8% (0,8%)
België	43,2	43,6	43,9	44,2	44,6	44,9	45,3	45,6	46,0	46,3	46,6	47,0	8,8% (0,8%)

Noot: De tabel toont de jaarlijkse toename van het percentage van de bevolking tussen 30 en 34 jaar met een diploma hoger onderwijs voor de periode 2009-2020 waarbij wordt vertrokken van een vooropgesteld nationaal streefcijfer van 47% (Cyprus had in 2008 het hoogste percentage met 47,1%) die dan op basis van de demografische projecties van het planbureau werd omgezet naar een evolutie op het niveau van de gewesten.

In figuur 2 wordt de evolutie volgens een geschatte trend op basis van de periode 1986-2008 en het voor 2020 vooropgestelde streefcijfer van 47% weergegeven voor België en de drie gewesten.

Figuur 2 Evolutie van het percentage personen tussen 30 en 34 jaar met diploma hoger onderwijs (1986-2008) en projectie voor (2009-2020) op basis van nationaal streefcijfer van 47%

Noot De blauwe lijn toont de werkelijke evolutie in de periode 1986-2008. De rode streeplijn toont de geschatte trend voor 2009-2020 op basis van de historische gegevens en de groene stippellijn de evolutie waarbij wordt vertrokken van een nationaal streefcijfer van 47% voor België

5.3.2. Percentage vroegtijdige schoolverlaters

Voor het streefcijfer voor vroegtijdige schoolverlaters werd de gemiddelde wijziging van het percentage vroegtijdige schoolverlaters berekend op basis van de beschikbare gegevens voor de periode 1999-2008. Hierbij werd rekening gehouden met de breuk in 2004. Het betreft dus het gemiddelde van de gemiddelde wijziging in de periode 1999-2003 en van de gemiddelde wijziging in de periode 2004-2008. In dit scenario wordt in 2020 een percentage van 9,5% bereikt. Bij het berekenen van het streefcijfer voor België werd rekening gehouden met de demografische projecties van het planbureau van de bevolking tussen 18 en 24 jaar. Tabel 13 toont de evolutie voor België en de drie gewesten voor de periode 1999-2008 en de projectie voor de periode 2009-2020 op basis van het nationaal streefcijfer van 9,5% voor 2020.

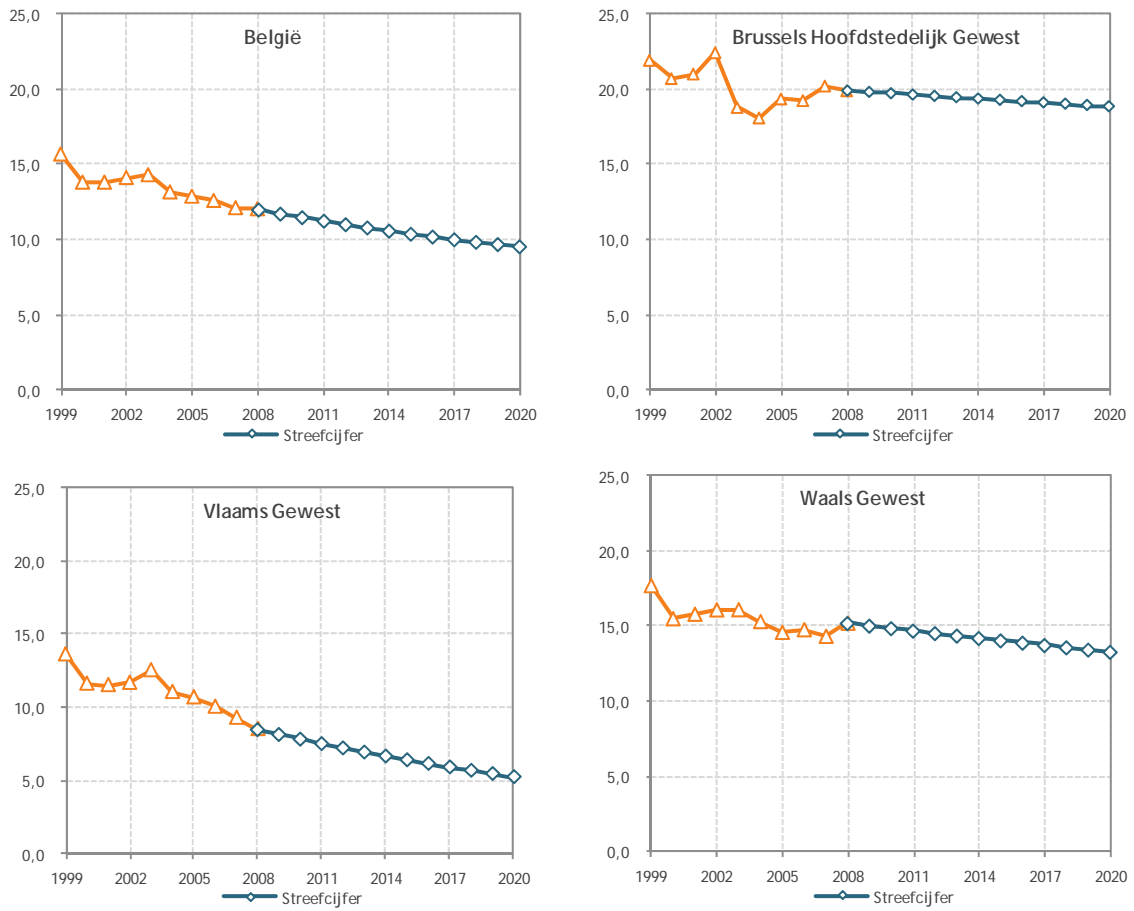
Tabel 13 Prognose evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (2009-2020) met 9.5% als nationaal streefcijfer

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Groei 2009-2020 (jaarlijks)
Brussels H.													-5%
Gewest	19,8	19,7	19,6	19,5	19,4	19,4	19,3	19,2	19,1	19,0	18,9	18,8	(-0,5%)
Vlaams													-36%
Gewest	8,2	7,8	7,5	7,2	6,9	6,7	6,4	6,1	5,9	5,7	5,4	5,2	(-4%)
Waals													-12%
Gewest	15,0	14,9	14,7	14,5	14,4	14,2	14,0	13,9	13,7	13,6	13,4	13,3	(-1,1%)
België	11,7	11,5	11,2	11,0	10,8	10,6	10,4	10,2	10,0	9,8	9,7	9,5	(-2,0%)

Noot: De tabel toont een projectie voor de periode 2009-2020, uitgaand van een nationaal streefcijfer van 9.5% voor 2020, dat overeenstemt met de gemiddelde jaarlijkse groei over de periode 1999-2008 (rekening houdend met de breuk in 2004) toegepast vanaf 2009. Het percentage voor België is berekend op basis van de demografische projecties van het planbureau.

In figuur 3 wordt de evolutie volgens een geschatte trend op basis van de periode 1999-2008 en het voor 2020 vooropgestelde streefcijfer van 9,5% weergegeven voor België en de drie gewesten.

Figuur 3 Evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters (1997-2008) en prognose (2009-2020) volgens nationaal streefcijfer van 9,5% voor 2020

Noot: De figuur toont het percentage van de bevolking tussen 18 en 24 jaar met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs, die geen verder onderwijs of opleiding volgen, voor de periode 1999-2008. Door een wijziging in definitie van onderwijs en opleiding zijn de cijfers na 2004 niet vergelijkbaar met de cijfers van de vroegere jaren. De stippellijn toont de projectie voor het nationaal streefcijfer van 9,5% voor 2020, waarbij de gemiddelde jaarlijkse groei over de periode 1999-2008 (rekening houdend met de breuk in 2004) werd doorgetrokken vanaf 2009. Het percentage voor België is berekend op basis van de demografische projecties van het planbureau.

6. Energie-efficiëntie

6.1. Samenvatting en conclusies

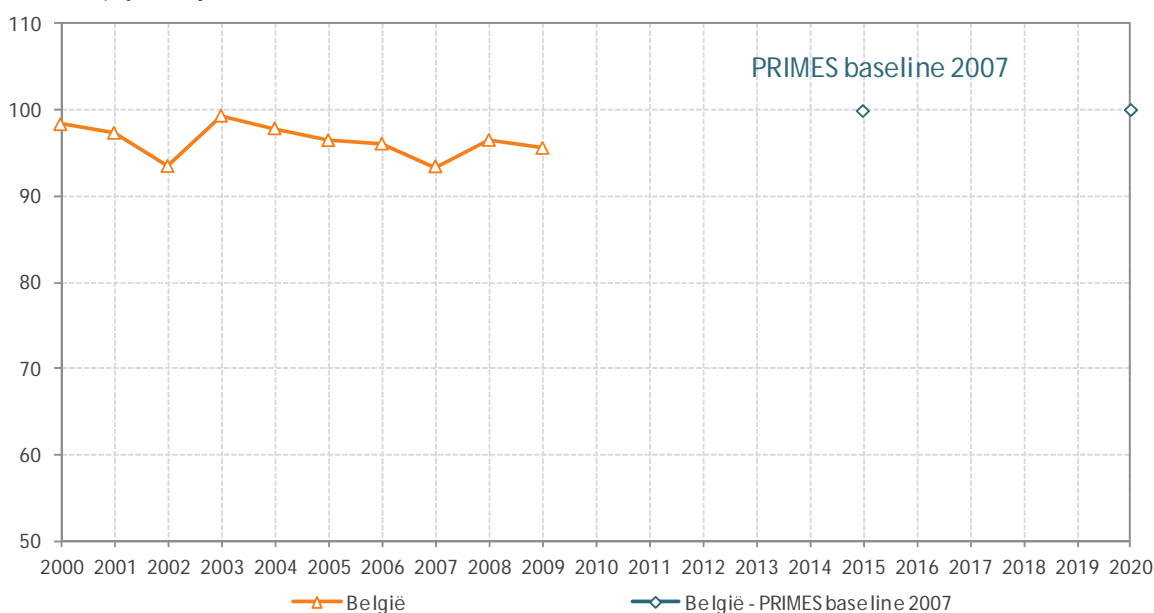
Dit hoofdstuk beschrijft de verschillende fasen die werden doorlopen om te komen tot een voorstel voor de Belgische doelstelling inzake energie-efficiëntie. Er zijn 4 fasen : (1) beschrijving van de relevante beleidslijnen en maatregelen, (2) raming van de primaire energiebesparingen die voortvloeien uit die beleidslijnen en maatregelen, (3) raming van de impact van de economische en financiële crisis op het niveau van de primaire energievraag en (4) omzetting van de primaire energiebesparingen in een Belgische doelstelling inzake energie-efficiëntie.

De ramingen leiden tot een primaire energiebesparing van 9,8 Mtoe in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007, waarvan 2 Mtoe afkomstig zijn van de economische en financiële crisis. Ervan uitgaande dat het niveau van de primaire energievraag 53,3 Mtoe bedraagt in 2020 in de baseline PRIMES 2007, leiden die primaire energiebesparingen tot een Belgische doelstelling inzake energie-efficiëntie van -18% in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007.

6.2. Historische gegevens

De evolutie van de Belgische primaire energievraag wordt voorgesteld in de onderstaande figuur. Die evolutie wordt vergeleken met het niveau van de primaire energievraag in 2020 zoals geprojecteerd in de baseline PRIMES 2007. Die energieprojectie werd gebruikt voor het bepalen van de energie-efficiëntiedoelstelling van 20 % tegen 2020 op Europees niveau.

Figuur 4 Evolutie van de primaire energievraag in België
(projectie volgens baseline PRIMES 2007 en 2020 = 100)

Bron : Eurostat (May 12, 2011), EC-DG TREN (2007).

Volgens de laatst gepubliceerde statistieken van Eurostat, bevindt de primaire energievraag zich tijdens de periode 2000-2009 onder het niveau van de baseline PRIMES 2007 in 2020. In 2009, het laatst beschikbare jaar, ligt ze 4,5 % onder het referentieniveau.

6.3. Scenario

Vooraleer een energie-efficiëntiedoelstelling voor België kan worden gedefinieerd, moeten de primaire energiebesparingen geraamd worden die België zou kunnen verwezenlijken in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007. Die raming gebeurt in twee fasen. Eerst worden de beleidslijnen en maatregelen waarmee rekening wordt gehouden in de raming beschreven. Ten tweede worden voor elke geïdentificeerde beleidslijn en maatregel de methodes en hypothesen toegelicht die gehanteerd worden om de primaire energiebesparingen te ramen.

Van de volgende beleidslijnen en maatregelen werd de impact op de primaire energievraag geraamd:

- De Europese richtlijn 2006/32 (ook de richtlijn energiediensten genoemd)

Die richtlijn beoogt de energie-eindvraag van de Europese Unie met 9 % terug te dringen tegen 2016 ten opzichte van het gemiddelde over de periode 2001-2005. Het betreft een indicatieve doelstelling. De doelstelling van 9% stemt overeen met een energiebesparing van gemiddeld 1% per jaar tussen 2008 en 2016 en is van toepassing op de non-ETS-sector (en dus op het energieverbruik van de eindgebruikers). In België hebben de drie gewesten zich er op niet bindende wijze toe verbonden om maatregelen (vervat in de regionale plannen) uit te werken om diezelfde doelstelling van 9 % te halen tegen 2016. Van de maatregelen die binnen het toepassingsgebied van richtlijn 2006/32 vallen, citeren we de maatregelen die genomen moeten worden om de energieprestatie van gebouwen te verbeteren, de richtlijn ter bevordering van warmtekrachtkoppeling, de toepassing van Europese beleidsmaatregelen inzake overheidsopdrachten, de oprichting van 'Energy Service Companies' die bedrijven de mogelijkheid bieden om gemakkelijker energiebesparende investeringen door te voeren, de promotiecampagnes voor energiebesparingen, enz.

Tot op heden zijn de drie gewesten vol vertrouwen dat ze de hen aangenomen doelstelling zullen halen.
- Verlenging van de doelstelling van richtlijn 2006/32 tot 2020.

Gelet op de goede resultaten die verwacht worden met de reeds uitgevoerde beleidsmaatregelen of degene die op stapel staan in het kader van richtlijn 2006/32, en in het kader van de vaststelling van een energie-efficiënte doelstelling voor 2020, werd de doelstelling van deze richtlijn geëxtrapoleerd tot 2020. Meer bepaald werden ook energiebesparingen van gemiddeld 1 % per jaar beschouwd voor de periode tussen 2016 en 2020.
- Het wetgevend klimaat- en energiepakket van juni 2009 – impact op de elektriciteitssector

De energie-efficiëntiedoelstelling heeft niet alleen betrekking op de energiebesparingen op het niveau van de sectoren van de eindvraag (industrie, gezinnen, tertiaire sector en vervoer), maar ook op de besparingen die verwezenlijkt kunnen worden op het niveau van de verwerkende sectoren. De elektriciteitssector werd daarbij op de voorgrond geplaatst⁴. Meer bepaald de primaire energiebesparingen als gevolg van de toepassing van het wetgevend klimaat- en energiepakket (nl. HEB-doelstelling, emissierechten) werden beschouwd en geraamd.
- De Europese richtlijn rond energielabels

⁴ De potentiële energiebesparingen in de andere verwerkende sectoren konden niet bestudeerd worden bij gebrek aan gegevens en informatie.

Deze richtlijn biedt alle lidstaten een gemeenschappelijk kader voor de energie-etikettering van een groot aantal energieverbruikende toestellen. Ze zou moeten aanzetten tot de aankoop van meer performante toestellen en dus energiebesparingen opleveren.

– De Europese richtlijn Ecodesign

Deze richtlijn biedt alle lidstaten een gemeenschappelijk kader om de energieprestatienormen van toestellen te definiëren en zou moeten leiden tot elektriciteitsbesparingen.

– De richtlijn Emission Trading (Emissiehandel) – impact op de ondernemingen die onder het ETS vallen

In het kader van de ETS-richtlijn (2003/87/EC) hebben de gewesten nationale toewijzingsplannen uitgewerkt waarin emissieplafonds gedefinieerd zijn voor de ondernemingen die deelnemen aan het ETS. Voor de industrie werden sectorakkoorden/benchmarkingconvenant gesloten tussen de gewesten en de ondernemingen (of bedrijfsfederaties) waarin de te verwezenlijken energiebesparingen tegen 2012 gepreciseerd zijn. Vanaf 2012 zal de nieuwe ETS-richtlijn (2009/29/EC) van toepassing zijn. Het te verwezenlijken niveau van energiebesparingen over de periode 2013-2020 zal afhangen van de aan België toegekende emissierechten die nu nog niet bekend zijn.

Onderstaande tabel 13 toont het resultaat van de raming van de primaire energiebesparingen die met elke hierboven opgesomde beleidsmaatregel verwezenlijkt kunnen worden. Hij toont ook de sectoren die onder de beleidsmaatregel vallen en de voornaamste bron van de raming.

De berekeningsmethodes en de onderliggende hypothesen worden hierna beschreven.

– De Europese richtlijn 2006/32

Op basis van het gemiddelde 2001-2005 van het energie-eindverbruik van de sectoren die onder richtlijn 2006/32 vallen, leidt de doelstelling van 9 % tot een finale energiebesparing van 2,4 Mtoe in 2016. Die finale energiebesparing wordt vervolgens omgezet in een primaire energiebesparing door gebruik te maken van een conversiefactor die gelijk is aan 1,26. Die conversiefactor werd berekend door de EC (DG ENER ; 2009) op basis van de laatste energievooruitzichten voor België in 2020. In de berekening werd rekening gehouden met verliezen op het net, autoconsumptie en de verwerkingsverliezen. Deze factor werd toegepast op de structuur van de eindvraag van de non-ETS-sector.

Dat levert dus een primaire energiebesparing op van **3 Mtoe**⁵.

– Verlenging van de doelstelling van richtlijn 2006/32 tot 2020

Indien men de doelstelling van richtlijn 2006/32 verlengt tot 2020, verkrijgt men een bijkomende finale energiebesparing van 1,1 Mtoe in 2020.

Door gebruik te maken van dezelfde conversiefactor (1,26) verkrijgt men een besparing van **1,3 Mtoe** van de primaire energie.

– Het wetgevend energie- en klimaatpakket van juni 2009 – impact op de elektriciteitssector

Zoals bleek uit WP21-08 van het FPB hebben de doelstellingen inzake hernieuwbare energiebronnen (HEB) en broeikasgasemissies (BKG) uit het energie- en klimaatpakket een impact op de energiemix van de elektriciteitsproductie en op de energie-efficiëntie van de sector.

Op basis van de resultaten van WP21-08, krijgt men een primaire energiebesparing van **0,3 Mtoe**.

– De Europese richtlijn rond energielabels

⁵ De conversiefactor in de vroegere ramingen van de ENOVER-groep, namelijk 1,2, leidt tot een primaire energiebesparing van 2,9 Mtoe, of een cijfer dat weinig verschilt van de 3 Mtoe in dit rapport.

De EC heeft een impactstudie gemaakt van die richtlijn waarin ze de verwachte impact op het energieverbruik van de Europese Unie berekent. Die studie werd gebruikt om de impact op het niveau van België te berekenen.

Dat levert dus een primaire energiebesparing op van **1 Mtoe**.

- De Europese richtlijn *Ecodesign*

De EC heeft een impactstudie gemaakt van deze richtlijn waarin ze de verwachte impact op het energieverbruik van de Europese Unie berekent. Die studie werd gemaakt om de impact op het niveau van België te berekenen.

Dat levert een primaire energiebesparing op van **1,25 Mtoe**.

- De richtlijn *Emission Trading (Emisshandel)* – impact op de ondernemingen die onder het ETS vallen
Het Vlaams Gewest heeft de impact van die maatregel geraamd op basis van bottom-up monitoringrapporten van de bedrijven die een benchmarkovereenkomst met de Vlaamse overheid hebben afgesloten en onder de ETS-richtlijn vallen (periode 2006-2009), en de verwachte primaire energiebesparingen in de energieplannen van de bedrijven die een benchmarkovereenkomst met de Vlaamse overheid hebben afgesloten en onder de ETS-richtlijn vallen (periode 2010-2012). Ze levert een primaire energiebesparing van 0,4 Mtoe op.

Op basis van hetzelfde type van informatie, heeft Wallonië de impact van die maatregel berekend en kwam daarbij uit op een primaire energiebesparing van 0,45 Mtoe.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest omvat de ETS-sector maar één onderneming. De impact van de maatregel is verwaarloosbaar in vergelijking met de impact in de twee overige gewesten.

Op Belgisch niveau komt men uit op een primaire energiebesparing van **0,85 Mtoe**.

Samengevat, voor alle beleidslijnen en maatregelen samen, levert dat voor België een primaire energiebesparing op van **7,8 Mtoe** in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007.

De energieprojecties in de baseline PRIMES 2007 (die geldt als referentie voor de raming van de primaire energiebesparingen) houden geen rekening met de impact van de economische en financiële crisis op het energiesysteem, aangezien ze vóór 2008 gerealiseerd werden. Meer recente studies tonen echter aan dat die crisis een daling van het energieverbruik zou veroorzaken die nog steeds merkbaar is tegen 2020 en niets te maken heeft met het gevoerde beleid en de maatregelen.

Het is niet eenvoudig om de impact van de economische en financiële crisis op de primaire energievraag van België in 2020 te ramen. Een voorzichtige schatting (“best guess”) van het FPB komt uit op **2Mtoe** (zie bijlage).

Tabel 14 Raming van de primaire energiebesparingen in 2020 ten opzichte van de baseline PRIMES 2007

Oorsprong van de gerealiseerde energiebesparing	Betrokken sectoren	Mtoe	Bronnen
(1) Beleid en maatregelen			
a) Uitvoering van de Europese richtlijn 2006/32	industrie (non-ETS), residentieel, tertiair, transport	3,0	CONCERE/ENOVER
b) Verlenging van de richtlijn 2006/32 tot in 2020	industrie (non-ETS), residentieel, tertiair, transport	1,3	CONCERE/ENOVER
c) Impact van het energie- en klimaatpakket op de energiemix in de elektriciteitssector	elektriciteitssector	0,3	BFP/FPB
d) Uitvoering van de richtlijn over Energielabels	industrie, residentieel, tertiair	1	SPF/FOD Economie
e) Uitvoering van de richtlijn Ecodesign	industrie, residentieel, tertiair	1,25	SPF/FOD Economie
f) Energiebesparing in de ETS-sector (industrie)	industrie die deel uitmaakt van de ETS-sector	0,85	Vlaams Gewest Wallonië
TOTAAL (1)		7,8	
(2) Impact van de economische en financiële crisis	alle sectoren	2	BFP/FPB
TOTAAL (1)+(2)		9,8	

Indien de impactraming van de beleidslijnen en maatregelen en die van de financiële en economische crisis bij elkaar worden opgeteld, bedraagt de primaire energiebesparing in 2020 **9,8 Mtoe** ten opzichte van de baseline PRIMES 2007 (zie tabel 14).

Ervan uitgaande dat de primaire energievraag in 2020 53,3 Mtoe bedraagt in de baseline PRIMES 2007, is het mogelijk de hierboven geraamde primaire energiebesparing te vertalen in een Belgische doelstelling voor energie-efficiëntie (zie tabel 15).

Tabel 15 Omzetting van de primaire energiebesparing in de doelstelling "energie-efficiëntie" voor 2020

Oorsprong van de gerealiseerde energiebesparing	Mtoe	Doelstelling EE ^(*)
(1) Beleid en maatregelen		
a) Uitvoering van de Europese richtlijn 2006/32	3,0	5.7%
b) Verlenging van de richtlijn 2006/32 tot in 2020	1,3	2.5%
c) Impact van het energie- en klimaatpakket op de energiemix in de elektriciteitssector	0,3	0.6%
d) Uitvoering van de richtlijn over Energielabels	1	1.9%
e) Uitvoering van de richtlijn Ecodesign	1,25	2.3%
f) Energiebesparing in de ETS-sector (industrie)	0,85	1.6%
TOTAAL (1)	7,8	14.6%
(2) Impact van de economische en financiële crisis	2	3.8%
TOTAAL (1)+(2)	9,8	18%

^(*): De gegeven percentages komen overeen met de verhouding tussen de geraamde energiebesparing (1^e kolom) en de primaire energievraag van België in 2020 volgens de baseline PRIMES 2007 (53,3 Mtoe).

Om dit hoofdstuk af te sluiten, kan nog opgemerkt worden dat er tussen nu en 2020 mogelijk nieuwe beleidsmaatregelen genomen worden⁶. De impact van die maatregelen werd uiteraard niet geraamd in tabel 14.

⁶ Bijvoorbeeld in het kader van de toegekende emissierechten in de ETS-sector voor de periode 2013-2020 of de richtlijn "PEB Recast" (2010/31/EU).

Bovendien kunnen er zich wijzigingen voordoen op economisch, politiek en energievlak ten opzichte van de hypothesen van de evaluatie uit tabel 14, waardoor de ramingen mogelijk opwaarts of neerwaarts⁷ herzien moeten worden.

---

⁷ Bijvoorbeeld in het geval van een sterker economisch herstel, waardoor de impact van de economische en financiële crisis kleiner wordt.

Bijlage 1: Samenvatting van de beleidslijnen en maatregelen op gewestelijk en federaal niveau die bijdragen tot de doelstelling “energie-efficiëntie”

	Waals Gewest	Vlaams Gewest	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
	Federale overheid		
Prioritaire maatregelen = maatregelen voor de verbetering van de energie-efficiëntie uit de Richtlijn 2006/32/CE « energiediensten »	Versterking van de omzetting van de Richtlijn 2006/32 2 ^e actieplan inzake energie-efficiëntie in het kader van het plan “Lucht, klimaat, energie”	Uitvoering (tegen midden 2011) van een 2 ^e gewestelijk actieplan 2011-2016 voor de verbetering van de energie-efficiëntie	Versterking van de omzetting van de Richtlijn 2006/32 2 ^e actieplan inzake energie-efficiëntie
	Energie-etikettering en productnormen		
Vermindering van de broeikasgasemissies (BKG) en bestrijding van de gevolgen van de klimaatverandering Vermindering van het energieverbruik	<i>Plan « Lucht, klimaat, energie »</i> , dat de Lucht-en klimaatplannen en het Plan voor duurzame energiebeheersing verenigt Promotie van het REG (rationeel energiegebruik) Sectorakkoorden van de tweede generatie - beheersing van het energieverbruik Acties voor sociale begeleiding inzake energie en voor preventie via de OCMW's	Vlaams Klimaatbeleidsplan 2013-2020 Vlaams Adaptatieplan (voor 2012) Verbetering van de energie-infrastructuur Verhoging van het aandeel van warmtekrachtkoppeling in het finaal verbruik	Plan Iris2: activeringsplannen om de broeikasgasemissies, het energieverbruik en de uitstoot van stikstofdioxide te verlagen Energie-uitdaging: aansporing om het energieverbruik en de CO ₂ -uitstoot te beperken <i>Projectoproep « Voorbeeldgebouwen »</i> voor de bouw of renovatie van gebouwen met het oog op de energie- en milieuprestatie
	Belastingverminderingen voor energiebesparende investeringen		
Transversale integratie van de problematieken inzake duurzame ontwikkeling	Plan Marshall 2. Vert Alliantie Werkgelegenheid-Milieu: derde-investeerdprojecten en publiek-private partnerschappen Oprichting van een competitiviteitspool “milieutechnologieën” Integratie van de dimensie “duurzaamheid” in elk gewestelijk beleid	Verwezenlijking van de 20-20-20-doelstellingen, ondersteund door duurzame maatregelen op vlak van mobiliteit en transport, openbaar beheer en landbouwproductie	<i>Alliantie Werkgelegenheid-Milieu</i> in de bouw: aanbod aan plaatselijke ondernemingen die afgestemd zijn op de energieambities van de gebouwen en aanbod aan opleidingen die afgestemd zijn op de werknemers <i>Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling:</i> <i>bevordering van de gewestelijke ontwikkeling rondom de evenwichtige samenhang van de economische, sociale en milieuspecten</i>
	Vergunning voor productie-infrastructuur en transportnetten voor elektriciteit en gas		
Stimulatie en ontwikkeling van hernieuwbare energie (HEB) en vergroening van de energiesystemen	Ontwikkeling van hernieuwbare energie HEB (groene certificaten)	Minimaal aandeel van hernieuwbare energie HEB(groene certificaten) verplicht voor nieuwe gebouwen Verhoging van het aandeel hernieuwbare energie (RES) in het finaal verbruik Systeem van groene garanties en groen investeringsfonds Oprichting van een energie-onderneming	Promotie van hernieuwbare energie HEB(groene certificaten)

	Waals Gewest	Vlaams Gewest	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
	Toekenning van de vergunningen voor de installatie van HEB-infrastructuur in de Noordzee		
Reglementering van de energieprestatie van gebouwen	<p>Uitbreiding en versterking van de regels voor de energieprestatie van gebouwen</p>	<p>Verbetering van de energienormen voor nieuwe gebouwen en maatregelen in het voordeel van wie meer bespaart dan de normen opleggen</p> <p>Voor de bestaande gebouwen zullen de maatregelen voor energiebesparing gestimuleerd blijven worden</p>	<p><i>Ordonnantie houdende de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen</i> van 7 juni 2007, tot omzetting van de Europese richtlijn (2002/91/CE)</p> <p><i>Lokaal Actieprogramma voor Energiebeheer (LAPEB):</i> betere energiebeheersing voor grote gebouwen</p> <p>Passiefstandaard voor nieuwe gebouwen en de lage-energiestandaard voor renovatie bij de toekomstige overheidsinvesteringen</p> <p>Verplichte energieaudit voor grootverbruikers</p>

Bijlage 2 : Impact van de economische en financiële crisis

- Het FPB beschikt niet over scenario's om de impact van de economische en financiële crisis op de primaire energievraag te isoleren. Jaar op jaar veranderen niet alleen de macro-economische hypothesen, maar ook andere hypothesen (prijs van aardolie en aardgas, demografie, beleid en maatregelen, etc.) en soms zelfs de energiestatistieken. Het is dus niet evident de gevraagde impact te ramen op basis van de bestaande studies. De volgende ramingen moeten bijgevolg met de nodige voorzichtigheid gebruikt worden;
- Raming op basis van de resultaten van de baseline 2007 (zonder economische crisis) en 2009 (met economische crisis) met PRIMES: door de geraamde energie-intensiteit van het bbp uit de baseline 2007 voor het jaar 2020 (144,6 toe/miljoen euro) te vermenigvuldigen met het verschil in bbp van 2020 tussen de baseline 2007 en de baseline 2009, zijnde 24 miljard euro (of 10 % van het bbp van 2005), wordt voor 3,5 Mtoe aan primaire energie bespaard;
- Raming op basis van HERMES-simulaties vóór (bron: WP21-08) en na (bron: update van WP21-08 lopende) de crisis: verschil van 3 Mtoe tussen de 2 simulaties voor primaire energie in 2020;
- Rekening houdend met de onzekerheid van het economisch herstel (de volgende economische groeivoorzichten zijn mogelijk meer optimistisch) en met de aard van de ramingen, wordt de impact van de economische crisis op de primaire energievraag in 2020 geraamd op **2 Mtoe**.

7. Sociale inclusie^s

In de context van de Europa 2020 strategie is het de ambitie om op Europees niveau tenminste 20 miljoen mensen uit het risico op armoede en sociale uitsluiting te halen. Aangezien in 2008, het referentiejaar, 115.785.000 mensen geconfronteerd werden met risico op armoede en sociale uitsluiting (AROPE) is de ambitie om de AROPE bevolking met tenminste 17% te reduceren tegen 2018. De EU lidstaten worden verondersteld nationale kwantitatieve doelstellingen voorop te stellen die samen moeten toelaten de doelstelling op EU niveau te halen. De Europese Commissie heeft de lidstaten ertoe aangezet voldoende ambitieuze doelstellingen te zetten. In de herfst van 2010 hebben de lidstaten ontwerp Nationale Hervormingsprogramma's (NHP's) naar de Commissie gezonden waarin ze aangegeven hebben welke doelstellingen ze van plan waren voorop te stellen. In zijn ontwerp NHP heeft België een vorkdoelstelling gezet op de AROPE indicator. Er werd aangegeven dat het de Belgische ambitie was de AROPE bevolking te reduceren met tussen 330.000 en 380.000 mensen in vergelijking met het referentiejaartal 2008. In het kader van het definitieve Nationaal Hervormingsprogramma werd het wenselijk geacht om te komen tot een puntdoelstelling.

7.1. Samenvatting

1. De Europa 2020 indicator "de armoede en sociale uitsluitingsgraad", wordt gedefinieerd als de unie van drie subindicatoren: de armoederisicograad, de lage werkintensiteitsgraad en de ernstige materiële deprivatiegraad. Voor 2008 wordt de omvang van de groep met risico op armoede en sociale uitsluiting in België geraamd op 2.194.000 mensen. Het ontwerp NHP stelde voor deze groep met tussen 330.000 en 380.000 mensen te reduceren tegen 2018.
2. Voor het definitieve NHP wordt een puntdoelstelling gevraagd. Er wordt voorgesteld een reductie van 380.000 mensen met risico op armoede en sociale uitsluiting te weerhouden. Deze puntdoelstelling is in overeenstemming met het ambitieniveau gesuggereerd op het niveau van de Europese Unie (min 17% in het referentiejaar (2008)). Gezien de karakteristieken en de steekproefomvang van de EU_SILC enquête, zou het statistisch gezien overigens moeilijk zijn vast te stellen welk punt binnen de vork 330.000 - 380.000 bereikt wordt (breed betrouwbaarheidsinterval).
3. Volgens de meest recente demografische vooruitzichten zal de bevolking in de komende jaren toenemen, vooral omwille van migratie. De impact van deze toename op de omvang van de groep mensen met risico op armoede en sociale uitsluiting valt moeilijk te voorspellen maar in het geval dat de omvang van de groep erdoor zal toenemen betekent dit een bijkomende uitdaging om het objectief te bereiken.
4. De mogelijkheid om subdoelstellingen voorop te stellen inzake kinderarmoede, huishoudens met lage werkintensiteit en schuldoverlast werd onderzocht. Deze nota suggereert enkele indicatoren die in dit verband zouden kunnen gebruikt worden. Politieke sturing is nodig vooraleer verdere technische analyse kan worden uitgevoerd.
5. Om de beleidsinspanning te kunnen inschatten, nodig om de doelstelling te bereiken werden historische en prospectieve data onderzocht. Tijdreeksen met betrekking tot de drie subindicatoren die deel uitmaken van de hoofddoelstelling laten het volgende zien: (1) De armoederisicograad is sta-

^s Een langere, integrale versie van deze sectie is verkrijgbaar bij de FOD Sociale Zekerheid.: social.security@minsoc.fed.be.

biel gebleven over de jaren waarvoor data beschikbaar zijn; (2) Het aantal mensen in huishoudens met lage werkintensiteit is recent in zekere mate afgenomen (niet insignificant in absolute aantallen), maar aan de afname kwam een einde in het laatste observatiejaar; (3) Het aantal mensen in ernstige materiële deprivatie is recent eveneens licht afgenomen. De hoofdindicator (unie van de drie subindicatoren) laat een zekere afname zien over de jaren waarvoor observaties beschikbaar zijn.

6. Prospectieve data zijn zeldzaam tot onbestaande. Op basis van het beschikbare materiaal wordt het vermoeden geopperd dat in een scenario van ongewijzigd beleid zowel de armoederisicograad als de indicator van ernstige materiële deprivatie eerder stabiel zullen blijven in de komende 10 jaar. Wat de lage werkintensiteit indicator betreft zijn er aanwijzingen dat ook bij ongewijzigd beleid een daling mogelijk is. Er is echter veel onzekerheid over de omvang van de mogelijke daling. De additionele beleidsinspanning nodig om de doelstelling te bereiken kan daarom moeilijk worden ingeschat.
7. Naar aanleiding van de voorbereiding van de sociale doelstelling in het NHP is gebleken dat het statistische apparaat om sociale impacts te evalueren nog ernstige zwakheden vertoont. De beperkte steekproefomvang van EU-SILC is een probleem zowel wat betreft de statistische robuustheid van de evaluatie van veranderingen en beleidsimpact als wat betreft de mogelijkheid van analyse op regionaal niveau. De verwerkingstijd van de enquête is problematisch omdat ze de mogelijkheid beperkt om het beleid bij te sturen op basis van recente gegevens. Bestaande microsimulatiemodellen om het budgettaire en verdelingsimpact van beleidsmaatregelen te evalueren vertonen nog tekortkomingen om de huidige en toekomstige situatie correct in te schatten.

8. Op basis van de analyse in deze nota en rekening houdend met het EU kader kan de puntdoelstelling van een vermindering met 380.000 mensen van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting (referentiejaar 2008) worden voorgesteld. Het zetten van subdoelstellingen biedt het voordeel om politieke prioriteiten duidelijk te maken. Alle hier geëxploreerde subdoelstellingen zijn relevant. In het overleg werd vaak gewezen op de relevantie van kinderarmoede (een prioriteit met kwantitatieve doelstelling in het kader van de Belgische Nationale Actieplannen Sociale Insluiting en een prioriteit van het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie in het tweede semester van 2010). Effectief werken met kwantitatieve beleidsdoelstellingen veronderstelt de ontwikkeling van een performant monitoringsysteem.

7.2. Definitie van de doelindicatoren, historische reeksen en het niveau van ambitie

Definitie van de indicator 'bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting'

Iemand wordt getroffen door risico op armoede en sociale uitsluiting (at-risk-of-poverty and social exclusion: AROPE) wanneer zij/hij tenminste één van drie karakteristieken vertoont: geconfronteerd worden met armoederisico, leven in een huishouden met lage werkintensiteit of leven in een ernstig materieel gedepriveerd huishouden. De indicator is dus de unie van drie subindicatoren die allen berekend worden op de EU-SILC enquête:

- Armoederisico (at-risk-of-poverty: AROP): iemand loopt het risico op armoede wanneer haar/zijn equivalent netto beschikbaar huishoudinkomen lager is dan de drempel van 60% van het mediaan nationaal equivalent huishoudinkomen. Inkomen is het jaarlijks inkomen in het voorafgaand ka-

lenderjaar (SILC enquête jaar -1). Voor België situeert de armoederisicodrempel zich momenteel op 966 euro/maand voor een 1 persoon huishouden (gebaseerd op 2009 EU-SILC data).

- Ernstige materiële deprivatie (severe material deprivation: SMD): iemand is ernstig materieel ge-depriveerd wanneer haar/zijn huishouden tenminste vier van de volgende negen items mist:
  - onverwachte kosten kunnen opvangen;
  - om de andere dag een maaltijd met proteïnen kunnen eten;
  - zijn huis adequaat kunnen verwarmen;
  - zich één keer per jaar één week vakantie weg van thuis kunnen veroorloven;
  - een auto hebben (indien gewenst);
  - een tv hebben (indien gewenst);
  - een telefoon hebben (indien gewenst);
  - een wasmachine hebben (indien gewenst);
  - achterstallen vermijden voor het aflossen van hypotheeklening of huur, betaling van nutsvoor-zieningen en huurkoop aflossingen.
- Lage werkintensiteit (low work intensity: LWI): deze indicator is gedefinieerd met betrekking tot mensen van 0-59 jaar die wonen in een huishouden waarin de volwassen leden niet of zeer weinig gewerkt hebben in het voorafgaand kalenderjaar. Werkintensiteit wordt berekend als het totaal aantal maanden dat volwassen leden van het huishouden hebben gewerkt, gedeeld door het totaal aantal maanden dat ze gewerkt konden hebben (voor één persoon 12, voor een koppel 24 maanden) in het kalenderjaar dat de EU-SILC Enquête voorafging. Een huishouden heeft een lage werkinten-siteit wanneer: $\text{aantal gewerkte maanden} / (12 \cdot \text{het aantal volwassen leden}) \leq 20\%$.

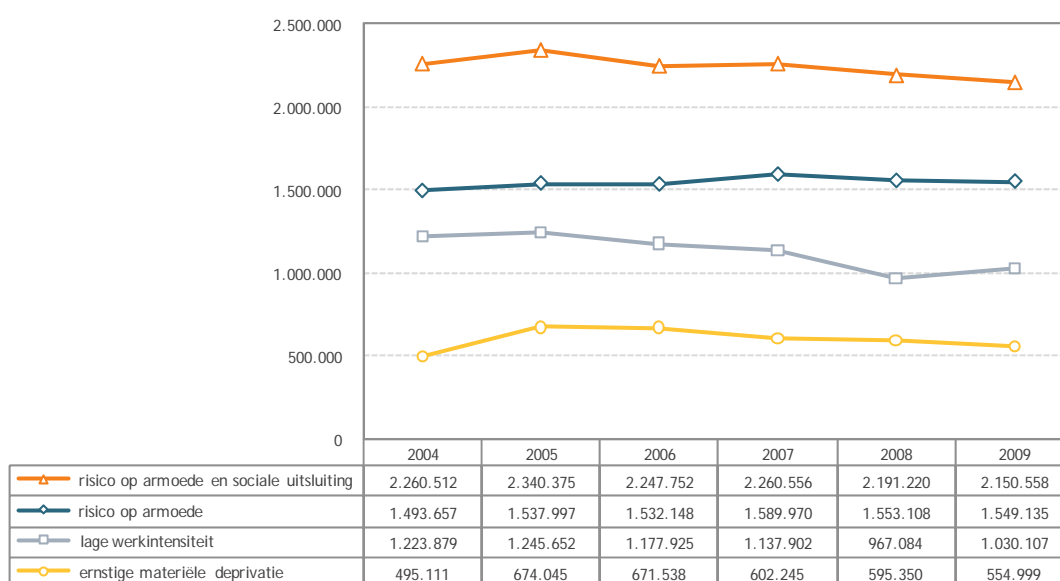
Beschikbare tijdreeksen

Hieronder worden de beschikbare tijdreeksen voor de hoofdindicator en de drie deelindicatoren ge-toond. Het gaat om gegevens m.b.t. EU-SILC 2004-2009 voor België.

Figuur 5 Evolutie van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting in België

Absolute

aantallen

Bron: EU-SILC, ADSEI.

Zoals kan worden afgeleid uit de grafiek is de AROPE in België licht gedaald in absolute termen gedurende de periode 2004-2009, vooral omwille van een afname van de LWI-indicator. De AROP bleef min of meer constant, terwijl de SMD indicator een minder duidelijke evolutie vertoonde. Er moet echter opgemerkt worden dat de SMD indicator niet altijd op dezelfde manier gemeten is gedurende de periode 2004-2009.

De data per gewest lijken erop te wijzen dat de afnemende trend voor de LWI indicator terug te vinden is in alle gewesten. Het SMD-patroon vastgesteld op het niveau van België lijkt terug te komen in het Brussel Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest terwijl de indicator een golfpatroon lijkt te volgen in het Vlaams Gewest. De relatieve stabiliteit van de AROP op federaal niveau verbergt het feit dat de indicator over de periode 2004-2009 afneemt in het Vlaams Gewest, terwijl hij langzaam lijkt toe te nemen in het Waals Gewest en een onregelmatig patroon volgt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het niveau van ambitie

Met het oog op het definitieve NHP wordt volgende (punt)doelstelling naar voor geschoven: een vermindering van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting met 380.000 mensen in vergelijking met de referentiepopulatie van 2008.

Deze doelstelling is van de waarden binnen de doelvork, bepaald in het ontwerp NHP, het meest in lijn met de ambitie op Europees niveau. Bovendien is de steekproefomvang van EU-SILC te klein om op een statistische betrouwbare manier het verschil tussen een reductie van 330.000 en 380.000 mensen te meten. Het gemeten percentage van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting is 20,8% in 2008. Recente berekeningen wijzen echter uit dat we met 95% zekerheid kunnen zeggen dat het overeenstemmende percentage in de reële bevolking zich situeert in het interval 19,4%-22%, of met andere woorden in een interval van 260.000 mensen (Goedemé en Guio, 2011 in voorbereiding). Men kan dus niet zeker zijn dat relatief kleine veranderingen in het geschatte percentage op basis van de steekproef echte veranderingen in de bevolking weerspiegelen. Gegeven deze onzekerheid en het feit dat een puntdoelstelling moet worden gekozen uit een vork lijkt het beter de doelstelling te zetten op de bovengrens van de vork zodat de waarschijnlijkheid groter is dat men ofwel op de bovengrens, ofwel binnen de vork terechtkomt.

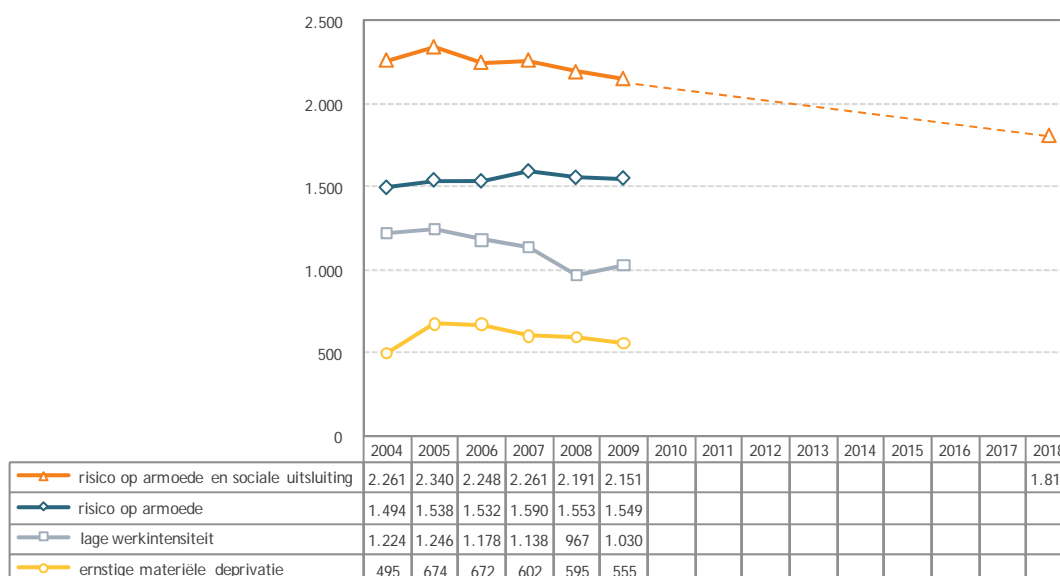
Er moet op gewezen worden dat de doelstelling vastgesteld wordt ten opzichte van het basisjaar 2008. Zoals het Europees Sociaal Beschermingscomité (zie SPC assessment of the social dimension of the Europe 2020 strategy Figure 1, blz. 5) interpreteren we dit hier als volgt: de doelstelling is om in 2018 een groep van mensen met risico op armoede en sociale uitsluiting te hebben van niet meer dan 1.814.000 mensen (of 2.194.000 (AROEPE in 2008) min 380.000)⁹. Zie figuur 6 hieronder.

---

⁹ Council of the EU SPC assessment of the social dimension of the Europe 2020 strategy 2011. Brussel, 18 februari 2011. http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altridoc/ricerche_rapporti/SPC_Europe2020_social_dim_Feb11.pdf

Figuur 6 Evolutie van de bevolking met risico op armoede en sociale uitsluiting en de voorgestelde hoofddoelstelling (-380.000 t.a.v. referentiejaar 2008 tegen 2018), België

Absolute aantallen x 1.000

Merk op dat er momenteel twee jaar nodig is om de resultaten van de EU-SILC-Enquête te verwerken. Dat verklaart waarom in 2010 voor het basisjaar 2008 gekozen werd (de meest recente data die toen ter beschikking waren) en waarom de doelstelling gezet wordt op het jaar 2018 in plaats van op 2020. Indien er immers geen verandering komt in de verwerkingstijd van de enquête zullen de meest recente beschikbare data in 2020 de enquête van 2018 betreffen.

Aangezien het de verwachting is dat de bevolking zal toenemen tussen 2008 en 2018 impliceert het zetten van een puntdoelstelling op 1.814.000 mensen in de AROPE-groep tegen 2018 niet alleen een vermindering van 380.000 mensen in vergelijking met het referentieniveau van 2008, maar ook het voorkomen van bijkomende 'inflow' in de doelbevolking.

Om het punt te illustreren kan uitgegaan worden van een constant aandeel van de AROPE bevolking (één mogelijk scenario).

Voor 2008 ramen we dat 20,6% van de totale bevolking het risico loopt op armoede en sociale uitsluiting, d.w.z. 2.194.000 als percentage van 10.665.140¹⁰, de bevolking in 2008 zoals geraamd door het Planbureau.¹¹ De bevolking in 2018 wordt geraamd op 11.503.784 mensen.¹² Indien het aandeel van de AROPE bevolking constant blijft in de tijd betekent dat dat er zich in 2018 2.366.523 mensen in de AROPE groep bevinden, d.w.z. 20,6% van 11.503.784.

¹⁰ Een opmerking bij de cijfers die gebruikt worden in deze tekst is aangewezen. Het aantal mensen AROPE als een percentage van de EU_SILC referentiebevolking, werd geraamd op 20,8% in 2008 (Eurostat). De EU_SILC referentiebevolking omvat alleen de bevolking die leeft in private huishoudens terwijl de cijfers ontleend aan de bevolkingsvooruitzichten de hele bevolking betreffen (inbegrepen zij die leven in collectieve huishoudens). Aangezien we enkel beschikken over de projecties betreffende de hele bevolking (zonder onderscheid private en collectieve huishoudens) werken we in de tekst altijd met dit totaal wanneer we bevolkingsvooruitzichten gebruiken.

¹¹ Zie Federaal Planbureau Voorlopige Bevolkingsvooruitzichten 2010-2060 voor België, PP10MAR, data voor 1 januari van elk jaar.

¹² Ibidem.

Deze potentiële groep van 2.366.523 mensen moet daarom verminderd worden met 552.523 om de puntdoelstelling van 1.814.000 mensen AROPE te bereiken in 2018.

Om dit resultaat te bekomen hebben we aangenomen dat de eigenschappen van de mensen die aan de bevolking worden toegevoegd in de toekomst op dezelfde wijze verdeeld zijn als diegenen die zich in 2008 in de bevolking bevinden. Dat is allesbehalve evident als men weet dat de bevolkingstoename in de toekomst vooral het resultaat zal zijn van migratie. De karakteristieken van migranten zijn nog moeilijker te voorspellen dan deze van niet – migranten.

Mogelijke subdoelstellingen

Gezien de manier waarop de hoofddoelstelling is gedefinieerd, is ze relatief algemeen van aard en geeft ze geen duidelijke politieke prioriteiten aan. Bijkomende subdoelstellingen met betrekking tot specifieke kwetsbare groepen (zoals bvb. personen met een handicap die precies omwille van hun handicap los van het algemene armoederisico vervat in de drie subindicatoren ook nog specifiek geconfronteerd worden met beduidend zwaardere medische en therapeutische uitgaven) kunnen een antwoord bieden op dit probleem. In overeenstemming met het voorstel van het Technisch Comité van de Werkgroep Acties NAPIIncl worden hieronder indicatoren vermeld waar mogelijk subdoelstellingen op kunnen worden gedefinieerd met betrekking tot drie thema's: kinderarmoede, huishoudens met lage werkintensiteit en schuldoverlast.

- Kinderarmoede

Hier zou de subdoelstelling gezet kunnen worden op de indicator kinderen (0-17 jaar) met armoederisico. Deze indicator betreft mensen jonger dan 18 jaar die op het niveau van het huishouden een netto beschikbaar equivalent inkomen hebben dat lager is dan 60% van het nationaal mediaan inkomen. Voor België was deze drempel in 2009 vastgelegd op 966 euro/maand (2009 EU-SILC data).

- Bevolking in huishoudens met lage werkintensiteit (LWI)

Deze indicator wordt berekend als het aantal personen tussen 0 en 59 jaar die in een huishouden leven waarin de volwassen leden niet of zeer weinig gewerkt hebben gedurende het voorafgaand kalenderjaar (voor de volledige definitie: zie hoger).

- Schuldoverlast

Drie indicatoren worden momenteel gebruikt in de context van de NAPIIncl indicatoren set:

- het percentage van de bevolking dat leeft in een huishouden dat arm(er) wordt (geconfronteerd wordt met (een groter) armoederisico) na aftrek van de terugbetaling van consumptiekredieten (EU-SILC);
- het percentage van de bevolking dat leeft in huishoudens met twee of meer achterstallen voor de (terug)betaling van huur of hypotheekleningen, het betalen van nutsvoorzieningen of gezondheidskosten (EU-SILC);
- het aantal mensen met tenminste één betalingsachterstand zoals geregistreerd in de Centrale voor Kredieten aan Particulieren van de National Bank van België. De volgende types krediet worden in aanmerking genomen: lening op afbetaling, verkoop op afbetaling, leasing, kredietopening, hypotheeklening. De indicator wordt uitgedrukt als percentage van de bevolking van 18 jaar en ouder.

De SMD indicator omvat ook een item over betalingsachterstand dat verschilt van de bovenstaande indicatoren, namelijk

- het percentage personen met achterstallen voor hypotheek of huurbetalingen, betalingen voor nutsvoorzieningen huurkoopafbetalingen omwille van financiële moeilijkheden.

7.3. Scenario bij ongewijzigd beleid

We beschikken op dit moment niet over de nodige instrumenten om middellange en lange termijn projecties te maken van de drie indicatoren die omvat worden door de AROPE indicator. In afwezigheid van dergelijke simulatie-instrumenten, moeten we terugvallen op berekende inschattingen op basis van diverse externe bronnen over de mogelijke evolutie van deze indicatoren bij ongewijzigd beleid.

Armoederisicopercentage (AROP)

14,6% van de Belgische bevolking heeft een armoederisico. 83 % hiervan is niet op de arbeidsmarkt (57% op actieve leeftijd, 26% gepensioneerd), wat wijst op problemen inzake de toegankelijkheid van de arbeidsmarkt en het niveau van de sociale uitkeringen. Een significante minderheid is aan het werk maar wordt geconfronteerd met armoederisico. 50% van deze laatste groep heeft kinderen.

We denken dat er aanleiding is om aan te nemen dat de AROP min of meer constant zal blijven over de jaren indien:

- a) er geen verandering komt in het overheidsbeleid, in het bijzonder inzake de gevolgde inkomenspolitiek en het arbeidsmarktbeleid, in vergelijking met het recente verleden (aanpassingen van de uitkeringen aan de welvaart inbegrepen) en
- b) er een gemiddelde jaarlijkse groei van het BBP is van 1,5% in reële termen.

We leiden deze assumptie van een constant armoederisicopercentage onder de gegeven omstandigheden af uit twee observaties:

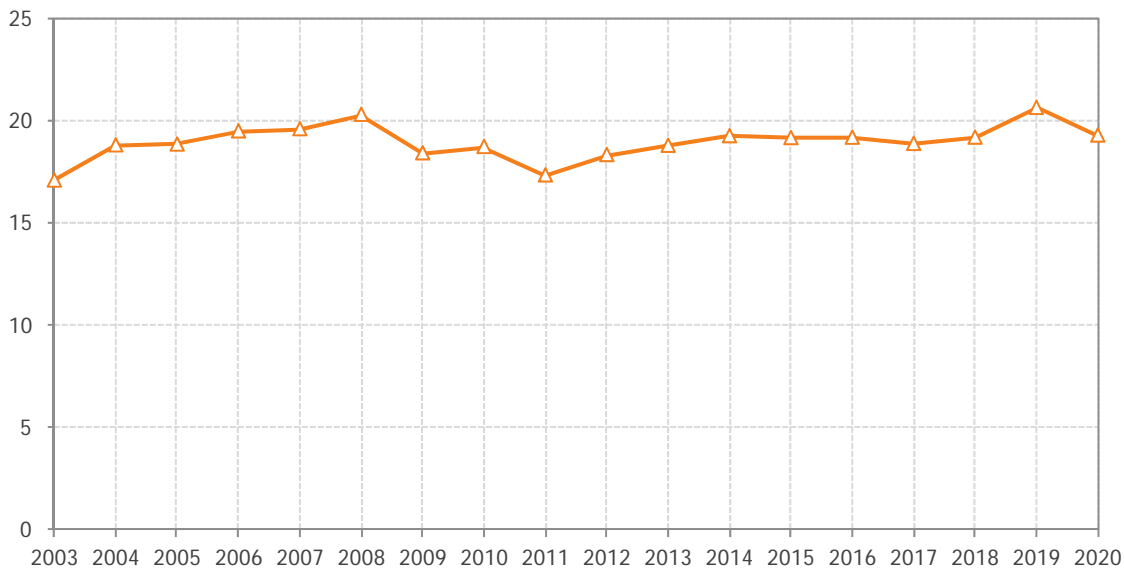
- a) de AROP bleef min of meer constant in het recente verleden (zie Figuur5) en de economische omstandigheden over de geobserveerde periode beantwoorden aan de bovenstaande voorwaarden.¹³
- b) het Federaal Planbureau realiseerde projecties van de AROP over de middellange en lange termijn voor een scenario dat de bovenstaande condities respecteert¹⁴. De resultaten worden getoond in Figuur 7 hieronder.

¹³ Het gemiddelde groeiritme van het BBP in volume tussen IV 2003 en IV-2010 was 1,52 (zie Belgostat <http://www.nbb.be/belgostat/PresentationLinker?TableId=656000098&Lang=N>).

¹⁴ Uitgangspunt was het referentiescenario van de Studiecommissie voor de Vergrijzing van 2009. Voor een volledig overzicht van de basishypothesen waarop deze simulatie is gebaseerd zie: tabel 4 in het Jaarlijks Verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing van 2009 (p.19): http://www.docufin.fgov.be/intersalgnl/hrfcsf/adviezen/PDF/vergrijzing_2009_06.pdf

Figuur 7 Projectie van het armoederisicopercentage voor de totale bevolking 2003-2020, België
In procent

Bron: MIDAS - Federaal Planbureau: Rapport Studiecommissie voor de Vergrijzing 2009, referentiescenario, grafiek 14, blz.

Het Federaal Planbureau waarschuwt ervoor dat de resultaten weergegeven in bovenstaande figuur, in het bijzonder wat het armoederisicopercentage voor de totale bevolking betreft, voorlopig zijn.

We concluderen dat er geen aanleiding is te veronderstellen dat er een spectaculaire stijging of daling van AROP zal zijn indien het baseline scenario gesimuleerd door het Planbureau doorgetrokken wordt naar de toekomst (een baseline scenario waarvan we aannemen dat het nauw aanleunt bij de voorwaarden hierboven vermeld). Het lijkt waarschijnlijk dat AROP constant zal blijven in de nabije toekomst onder de hierboven geschetste voorwaarden.

Ernstige materiële deprivatie (SMD)

In België bevindt 5,6% van de bevolking zich in een situatie van ernstige materiële deprivatie. Slechts twee van de negen bevraagde items vertonen een hoge incidentie: niet in staat zijn onverwachte uitgaven op te vangen (24%) en zich geen week vakantie weg van thuis eens per jaar kunnen veroorloven (26%). Duurzame consumptiegoederen (behalve zich een auto kunnen veroorloven) hebben een lage incidentie. Het item in verband met in staat zijn zijn huis voldoende warm te houden vertoont merkwaaardige fluctuaties over de jaren. Het item over betalingsachterstand betreft 7% van de bevolking.

Alle items opgenomen in de ernstige materiële deprivatie index zijn uitgaven items. Alle beleid dat de inkomsten van het huishouden beïnvloedt (inkomen uit werk, sociale overdrachten, personenbelasting...) of de kosten van diensten zoals huisvesting, gezondheid, onderwijs, transportkosten enz... kan potentieel een impact hebben op het materiële deprivatieniveau van de bevolking, maar sommige

maatregelen zullen een directe, andere een meer indirecte impact hebben. Een voorbeeld van beleid dat een direct impact kan hebben is de toekenning van stookoliechecks.

Hoewel de lijst van maatregelen die een directe impact kunnen hebben op de SMD indicator hier niet expliciet is opgenomen nemen we aan dat het aantal van zo'n maatregelen beperkt is en dat ze een beperkt impact hebben op de samengestelde indicator.

Indien geen bijkomende beleidsmaatregelen worden uitgewerkt die direct de items van de SMD indicator beïnvloeden zal de indicator alleen indirect beïnvloed worden door het inkomen van de huishoudens. Daarom denken we dat het een veilige assumptie is aan te nemen dat de SMD indicator ook relatief constant zal blijven onder de economische en beleidsvoorwaarden op basis waarvan een constante AROP werd verondersteld.

Zoals hoger aangegeven blijft de SMD indicator niet constant over de periode 2004-2009, maar wijzigingen in de meetwijze van de indicator maken het onmogelijk hier lessen uit af te leiden.

Er moet op gewezen worden dat de SMD nog altijd een relatief nieuwe indicator is en dat zijn gedrag in relatie met socio-economische factoren en omstandigheden nog niet grondig onderzocht werd.

Er is niet veel informatie beschikbaar over de mogelijke groepen van items die resulteren in een positieve score op de SMD-indicator. In het bijzonder is bijkomend onderzoek wenselijk over wat mogelijke "uitlokkende" items zouden kunnen zijn (i.e. items die het voorkomen van verschillende andere items zouden kunnen verklaren). Tegelijk moet ook verder onderzocht worden hoe personen, die enkel ernstig materieel gedepriiveerd zijn, verschillen van deze die ook een armoederisico hebben en/of in een huishouden wonen met een lage werkintensiteit.

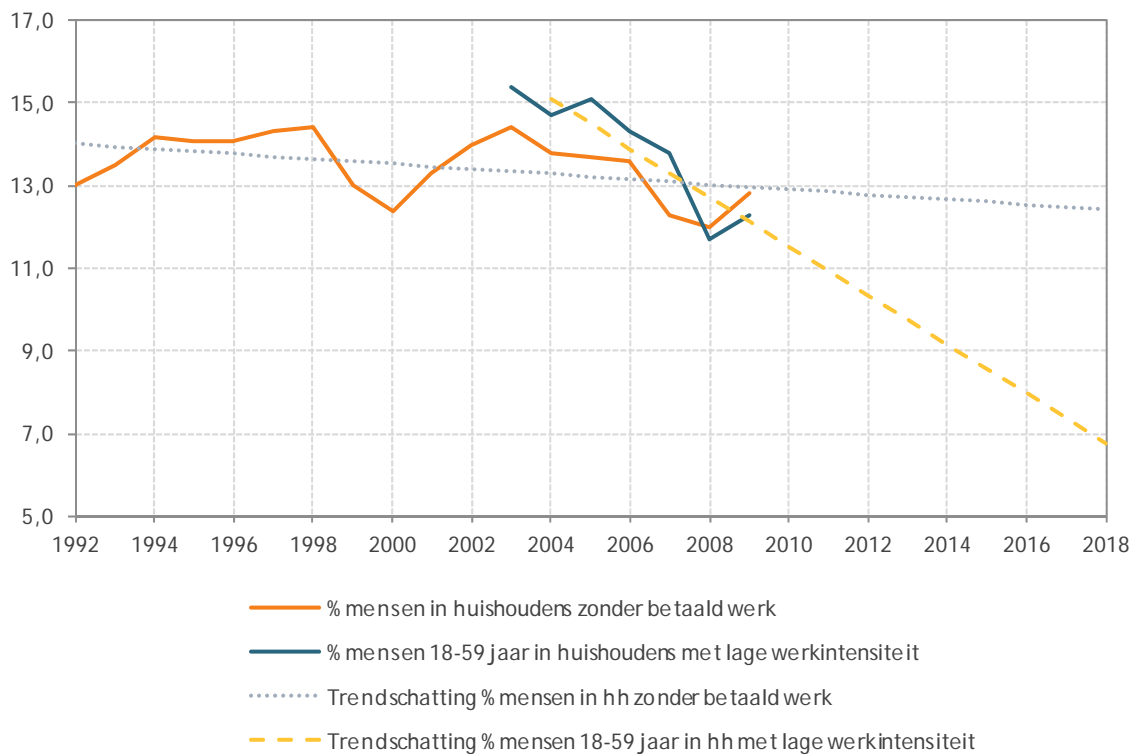
Huishoudens met lage werkintensiteit (LWI)

12,3% van de bevolking in de leeftijdscategorie 0-59 jaar leeft in een huishouden met lage werkintensiteit. Oudere mensen op actieve leeftijd en éénoudergezinnen zijn significant oververtegenwoordigd, wat wijst op het probleem om (1) oudere werknemers op de arbeidsmarkt te houden en (2) werk en zorg te combineren.

Het ontbreekt ons aan een goed onderbouwd model, dat de variatie in de Lage Werkintensiteit (LWI) indicator of de nauw gerelateerde indicator van huishoudens zonder betaald werk verklaart. Er is evenwel evidentie dat de waarden van deze indicatoren daalden in het recente verleden. Dit punt wordt geïllustreerd in de lijnen "% mensen in huishoudens zonder betaald werk" en "% mensen in huishoudens met lage werkintensiteit" in figuur 8. Beide series in verband met deze indicatoren zijn beschikbaar op de Eurostat website¹⁵.

¹⁵ Bron http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators en http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/main_tables. Er dient hier wel opgemerkt te worden dat de indicator van jobless households voornamelijk berekend wordt op gegevens van het jaar zelf (op basis van de LFS-survey) en dat de LWI-indicator voornamelijk gebaseerd is op gegevens van het kalenderjaar voorafgaand aan het enquêtejaar (EU-SILC). Verder moet er ook op gewezen worden dat de reeks % mensen in huishoudens zonder betaald werk alleen volwassenen (18-59) betreft terwijl de LWI reeks de leeftijdsgroep 0-59 omvat. Wanneer de huishoudens zonder betaald werk indicator voor de volledige leeftijdsklasse 0-59 beschikbaar zal zijn zal de projectie opnieuw uitgevoerd worden.

Figuur 8 Evolutie en projectie van de bevolking in huishoudens zonder betaald werk en in huishoudens met lage werkintensiteit, België
in % van de totale bevolking

Bron: Eurostat.

Het dalende patroon van de mensen in huishoudens zonder betaald werk of personen in huishoudens met lage werkintensiteit, zou kunnen verklaard worden door het feit dat er een geleidelijke uitstroom uit de arbeidsmarkt is van huishoudens met oudere gezinsleden waar niemand of zeer weinig mensen werken en dat deze huishoudens niet volledig vervangen worden door een instroom in de arbeidsmarkt van hetzelfde type huishoudens met jongere gezinsleden.

Zonder bijkomende argumentatie veronderstellen we dat ook in de nabije toekomst minder en minder personen zullen wonen in huishoudens met lage werkintensiteit. Indien we verder willen speculeren over de mogelijke waarde van de LWI-indicator tegen 2018, moeten we onze visie over het meest waarschijnlijke toekomstige trendpatroon van deze indicator verder specificeren.

Conceptueel lijkt de LWI-serie het best geschikt om de mogelijke toekomstige trend van deze indicator te schatten. De trend die we schatten op basis van deze indicator wordt in figuur 8 weergegeven als de lijn "Trendschatting van mensen in huishoudens met lage werkintensiteit". Er dient evenwel opgemerkt te worden dat het aantal observaties voor deze indicator zeer beperkt is. We beschikken enkel over gegevens voor de tijdsperiode 2003-2009. Bovendien kan men vermoeden dat indien we zouden beschikken over gegevens voor de periode 1992-2009, deze indicator een patroon zou volgen dat vergelijkbaar is met datgene dat we observeren voor huishoudens zonder betaald werk. Vermoedelijk is de geschatte trend op basis van de LWI gegevens daarom een overschatting van de werkelijke trend.

Indien de LWI-indicator hetzelfde patroon zou volgen van de huishoudens zonder betaald werk en indien de laatste 20 jaar een meer relevante tijdsperiode zijn dan de laatste 7 jaar om lessen te trekken

over de evolutie van deze indicator in de nabije toekomst, dan suggereren de gegevens in figuur 8 dat de LWI indicator naar alle waarschijnlijkheid zal evolueren volgens een licht negatieve trend en dat deze indicator een cyclisch patroon rond deze trend zal volgen (zie de lijn "Trendschatting van mensen in huishoudens zonder betaald werk").

Uit de gelijktijdige observaties voor beide concepten, voor de tijdsperiode 2003-2009, zou men kunnen afleiden dat de daling in de indicator van huishoudens zonder betaald werk minder scherp verloopt dan deze van personen in huishoudens met lage werkintensiteit. Het lijkt daarom gerechtvaardigd te veronderstellen dat de trendschatting op basis van huishoudens zonder betaald werk een schatting oplevert van de ondergrens van het toekomstig aantal personen in huishoudens met lage werkintensiteit.

De puntschatting op basis van de LWI-trendlijn levert voor 2018 een waarde van 6,8% op. Indien we hetzelfde principe toepassen op de trendlijn, bekomen op basis van de gegevens over mensen in huishoudens zonder betaald werk, zouden we voor 2018 een percentage van 12,4% schatten. Indien we veronderstellen dat het hier om een boven en een ondergrens gaat van de vermoedelijke waarde van de LWI-indicator in 2018 en indien we verder veronderstellen dat binnen deze range de mogelijke uitkomsten uniform verdeeld zijn, dan wordt de gemiddelde waarde van deze indicator voor 2018 geschat op 9,7%.

We beschouwen dit percentage van 9,7% als een berekende gok over het aantal mensen van 0 tot 59 dat in 2018 zal leven in huishoudens met een lage werkintensiteit, in geval er geen bijkomende beleidsbeslissingen genomen worden om deze indicator te beïnvloeden.

Indien we dit percentage van 9,7% toepassen op het vermoedelijk aantal personen van 0 tot 59 in 2018, namelijk 8.635.723, kunnen we dus vermoeden dat zonder bijkomende beleidsinspanning tegen 2018, 837.665 individuen zullen wonen in huishoudens met een lage werkintensiteit. We vermoeden dat in 2008 ongeveer 966.095 individuen woonden in huishoudens met een lage werkintensiteit. Indien het aandeel van personen tussen 0 en 59 jaar, wonende in huishoudens met lage werkintensiteit, verder zou blijven dalen tot 9,7% tegen 2018, zal dit bij onveranderd beleid vermoedelijk resulteren in een daling van deze groep met 128.430 individuen.

Samenvattend illustreert deze oefening vooral dat we een goed onderbouwd model ontberen, dat de variatie in de LWI indicator verklaart. Of de veronderstelde trendmatige daling verantwoord kan worden, zou verder onderzocht moeten worden door na te gaan welke variabelen de geobserveerde patronen uit het verleden helpen verklaren en na te gaan wat zinvolle projecties zijn van deze verklarende veranderlijken. Eén van de topics waar in dit verband op zou gefocust kunnen worden, is het mogelijk verband tussen de evolutie van de LWI indicator en deze van de algemene tewerkstellingsgraad. Een andere vraag die eveneens behandeld zou moeten worden, is wat de relevante tijdshorizon is om lessen te trekken voor prospectieve analyses inzake de EU2020 indicatoren.

8. Werkgelegenheid

8.1. Samenvatting en besluit

België had in het draft Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) van november 2010 een werkgelegenheidsgraad voor 2020 vooropgesteld tussen 71 en 74% (voor de 20-64-jarigen).

Tijdens de bilaterale ontmoeting met de Europese Commissie op 24 februari 2011, heeft België zich voorgenomen om in zijn definitief NHP niet meer te werken met een vork, maar met één concreet ambitieus maar realistisch cijfer.

De werkgelegenheidsgraad bedroeg 67,6% in 2010.

Drie verschillende scenario's, om een doelstelling van werkgelegenheidsgraad in 2020 te bepalen, worden in deze nota beschreven:

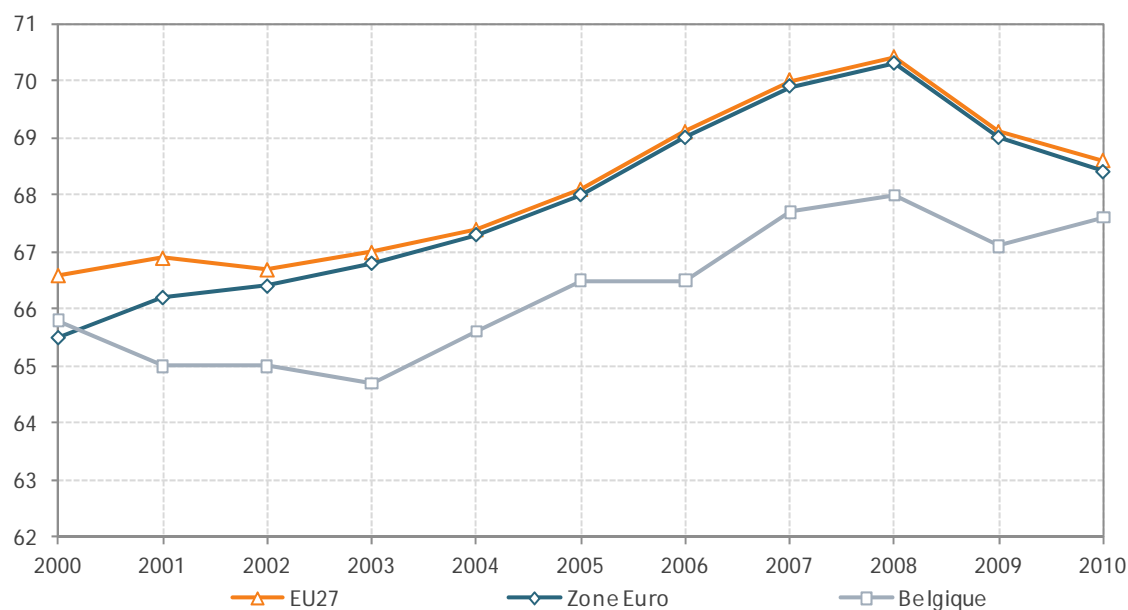
- a) De evolutie van de werkgelegenheid bij ongewijzigd beleid. Volgens de vooruitzichten van het Federaal Planbureau zou de werkgelegenheidsgraad tegen 2020 bij ongewijzigd beleid op 70,2% uitkomen en zouden er tijdens de periode 2010-2020 jaarlijks gemiddeld 35.620 banen gecreëerd worden.
- b) Een doelstelling van 73,2%. Een doelstelling van 73,2% betekent dat België, volgens de verwachtingen, elk jaar ongeveer 56.000 jobs zal moeten creëren. Ter vergelijking, ons land heeft tussen 2000 en 2008 jaarlijks ongeveer 43.000 jobs gecreëerd en ongeveer 54.000 tussen 1998 en 2008.
- c) Een doelstelling van 75%. Een doelstelling van 75% betekent dat België, volgens de verwachtingen, elk jaar ongeveer 68.350 jobs zal moeten creëren.

8.2. De evolutie van de werkgelegenheidsgraad in de periode 2000-2010.

De evolutie van de werkgelegenheidsgraad van de 20-64 jarigen tussen 2000 en 2010 is als volgt:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Vershil 2000-2010
EU27	66,6	66,9	66,7	67,0	67,4	68,1	69,1	70,0	70,4	69,1	68,6	2,0
Eurozone	65,5	66,2	66,4	66,8	67,3	68,0	69	69,9	70,3	69,0	68,4	2,9
België	65,8	65,0	65,0	64,7	65,6	66,5	66,5	67,7	68,0	67,1	67,6	1,8
Vershil EU27-BE	0,8	1,9	1,7	2,3	1,8	1,6	2,6	2,3	2,4	2,0	1,0	

Figuur 9 De evolutie van de werkgelegenheidsgraad (20-64) in België, in EU 27 en in de Eurozone

Tussen 2000 en 2010 is de werkgelegenheidsgraad met 1,8 procentpunt toegenomen. Tijdens de periode 1998-2008 bedroeg die toename 5,3%-punten. Indien we geen rekening houden met de crisis, met andere woorden tussen 2000 en 2008, bedroeg de stijging van de werkgelegenheidsgraad 2,2%-punten.

In 2010 is de Belgische werkgelegenheidsgraad nog steeds lager dan het EU-gemiddelde, maar doordat België de crisis relatief goed doorstaan heeft, is de achterstand ten opzichte van het EU-gemiddelde meer dan gehalveerd.

Volgens de resultaten van de enquête EAK, bedroeg de werkgelegenheidsgraad in 2010 67,6%. De uitgangssituatie in 2010 is voor België dus iets rooskleuriger dan de vroegere voorspellingen: het Planbureau voorzag in februari 2011 nog een werkgelegenheidsgraad voor 2010 van 67,1 %, en in het advies van de indicatorenwerkgroep van EMCO aan EMCO van begin 2010 was voor België zelfs uitgegaan van een werkgelegenheidsgraad in 2010 van 65,7 %.

8.3. Scenario's

8.3.1. Scenario A "bij ongewijzigd beleid": voorspellingen van de Belgische werkgelegenheidsgraad tot 2020 bij ongewijzigd beleid.

Op basis van de recente middellange termijnvooruitzichten van het Federaal Planbureau (periode 2010-2020) zou de werkgelegenheidsgraad tegen 2020 bij ongewijzigd beleid op 70,2% uitkomen, wat een stijging betekent met 2,6 %-punt in vergelijking met de werkgelegenheidsgraad in 2010. Nog steeds bij ongewijzigd beleid, zouden er tijdens de periode 2010-2020 jaarlijks gemiddeld zowat 35.620 banen gecreëerd worden.

Volgens diezelfde middellange termijnvooruitzichten zou, bij ongewijzigd beleid, de globale activiteitsgraad in de leeftijdsgroep 20-64 jaar tijdens de periode 2010-2020 stijgen van 73,5% tot 74,8%. Dat resultaat volgt bottom-up uit een projectie van de activiteitsgraden per gewest van woonplaats, leeftijd en geslacht, waarbij in de oudere leeftijdsklassen gemodelleerd wordt per cohorte (zodat onder meer rekening gehouden wordt met de geleidelijke verhoging van de vrouwelijke activiteitsgraden op oudere leeftijd) en waarbij ook expliciet de effecten verrekend worden van belangrijke beleidsmaatregelen (verdere impact van de pensioenhervorming bij vrouwen, hervorming stelsel oudere werkloosheid, maatregelen Generatiepact).

Tabel 16 Verwachtingen Federaal Planbureau van mei 2011 (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
graad (%)	67,6	67,8	68,1	68,5	68,9	69,3	69,7	69,9	70,0	70,1	70,2
bevolking 20-64 (duizenden)	6530,7	6576,8	6614,5	6649,4	6680,1	6707,6	6733,9	6757,0	6774,6	6787,3	6796,0
waarvan: werkend (duizenden)	4413,5	4457,8	4503,7	4553,0	4602,5	4648,2	4691,7	4719,9	4740,2	4755,6	4769,7

8.3.2. Scenario B: Werkgelegenheidsgraad van 73,2%

Voor het vaststellen van dit cijfer werd uitgegaan van de ondergrens weerhouden in het draft NHP van november 2010 (71%), dat verhoogd werd met de gemiddelde afstand die de Europese Commissie vaststelde tussen de Europese doelstelling voor 2020 van 75 % en het globale resultaat van deze draft NHP's van alle Lidstaten, indien voor landen die met een vork werkten rekening werd gehouden met de laagste drempelwaarde. Met die methode kwam de Commissie tot een globale werkgelegenheidsgraad voor de EU van 72,8 %, zijnde 2,2%-punten lager dan de 75%-doelstelling.

Uit de voorgaande tabel blijkt dat volgens de recentste prognoses van het planbureau inzake evolutie van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (20-64 jaar) die bevolking tussen 2010 en 2020 zal stijgen met ongeveer 262.000 eenheden¹⁶.

Rekening houdend met de meest recente bevolkingsprojecties van het Federaal Planbureau¹⁷, komt een beoogde werkgelegenheidsgraad van 73,2% in 2020 overeen met 4,97 miljoen werkende 20-64-jarigen.

Wordt deze bevolkingsevolutie gekoppeld aan de nieuwste cijfers inzake werkgelegenheidsgraad waarover we beschikken, zijnde 67,6 % voor 2010, dan komen we op een te realiseren stijging van het aantal mensen met een baan van 561.000 over de ganse periode, of gemiddeld bijna 56.000 per jaar. Ten opzichte van het scenario bij ongewijzigd beleid betekent dit dat bijkomend jaarlijks gemiddeld 20.600 meer personen aan de slag moeten.

Ter vergelijking, België heeft tussen 1998 en 2008 gemiddeld 54.000 jobs per jaar gecreëerd. Tussen 2000 en 2009 bedroeg het aantal gecreëerde jobs per jaar 37.000. indien we geen rekening houden met de crisis, met name van 2000 tot 2008, komt het aantal jaarlijks gecreëerde jobs neer op ongeveer 43.000 jobs per jaar over het hele land.

¹⁶ Ter vergelijking : in de periode 2000-2010 was die stijging 426.900.

¹⁷ Deze recente, nog niet gepubliceerde bevolkingsprognoses houden rekening met drie bijkomende observatiejaren en wijzen op een sterkere bevolkingstoename dan in de vorige, gepubliceerde versie: tussen 2010 en 2020 zou de bevolking van 20 tot 64 jaar immers met 265.000 personen toenemen, tegenover met 229.000 in de vorige versie.

Tabel 17 Werkgelegenheidscreatie en werkgelegenheidsgraad

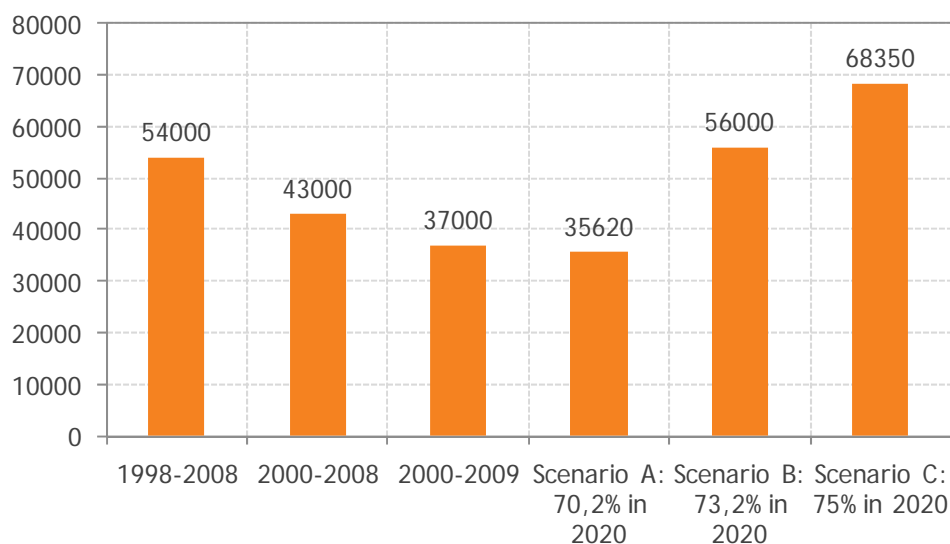
	1998-2008	2000-2009	2000-2008	73,2 %
BEL	54.000	37.000	43.000	56.000

Het is ook belangrijk te zeggen dat de stijging van de bevolking op beroepsactieve leeftijd in de periode 2010-2020 aanzienlijk lager is dan in de periode 2000-2010. En al steeg de werkgelegenheidsgraad in de leeftijdsgroep 20-64 jaar van 2000 (65,8 %) tot 2008 (68%) dus slechts met 2,2 %, toch betekende dit een gemiddelde jaarlijkse jobcreatie van 43.000 eenheden..

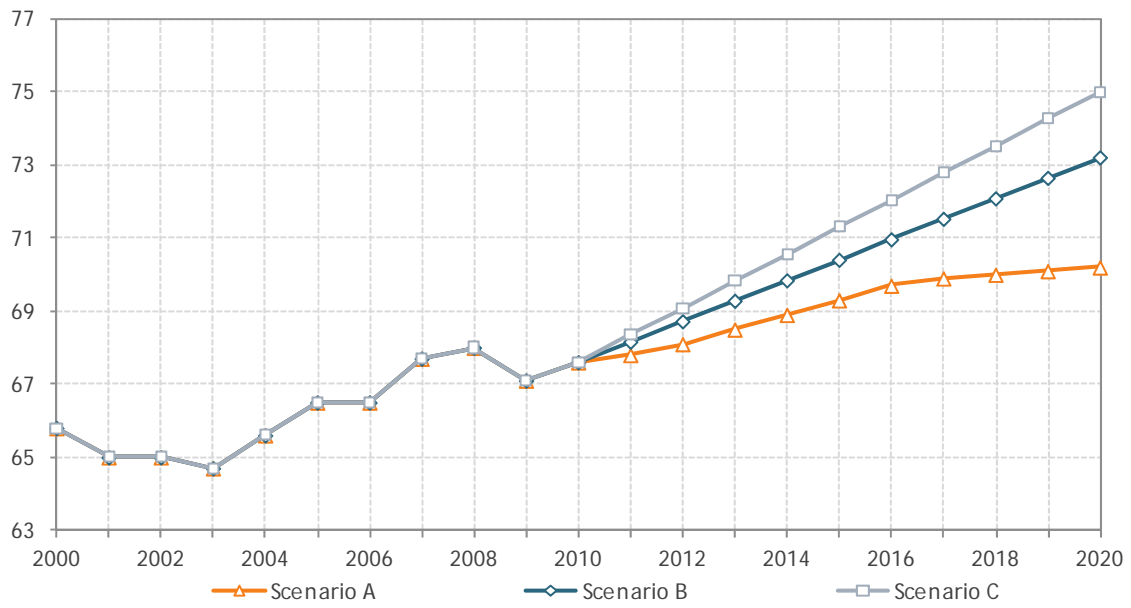
8.3.3. Scenario C: Werkgelegenheidsgraad van 75%.

Een werkgelegenheidsgraad van 75% voor de 20-64-jarigen betekent dat de werkende bevolking 5,096 miljoen werknemers telt. Dat is een stijging van 683.500 personen die in België aan het werk zijn, of een stijging op jaarbasis van 68.350 personen.

Figuur 10 Jaarlijkse Gemiddelde creatie van tewerkstelling

Figuur 11 Evolutie¹ van de werkgelegenheidsgraad tussen de 3 scenario's

¹ Voor de periode 2000-2010 gaat het om de geobserveerde werkgelegenheidsgraden. Voor de periode 2011-2020 gaat het in scenario A over vooruitzichten van het Federaal Planbureau. Voor de scenario's B en C wordt een lineaire evolutie naar de doelstelling verondersteld..

Bijlage

Tabel 18 Werkzaamheidsgraad EAK 20-64 jaar (concept EU2020) nationaal en per gewest; observaties 2000-2010

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BEL graad (%)	65,8	65,0	65,0	64,7	65,6	66,5	66,5	67,7	68,0	67,1	67,6
bevolking 20-64 (duizenden)	6103,8	6121,2	6154,2	6186,7	6207,4	6250,6	6302,3	6360,1	6420,3	6473,3	6530,7
waarvan: werkend (duizenden)	4017,5	3978,0	3998,1	4003,5	4072,0	4157,1	4189,2	4305,0	4366,9	4345,2	4413,5
BRU graad (%)	59,7	58,2	58,9	57,6	58,5	59,5	57,9	59,4	60,2	59,5	59,2
bevolking 20-64 (duizenden)	573,6	578,6	589,9	601,0	605,9	614,8	624,9	634,5	650,0	666,8	682,2
waarvan: werkend (duizenden)	342,6	336,9	347,4	345,9	354,7	365,5	361,8	376,8	391,3	397,0	404,1
VLA graad (%)	69,4	68,6	68,6	68,1	69,7	70,4	70,6	71,9	72,3	71,5	72,1
bevolking 20-64 (duizenden)	3577,5	3583,5	3596,6	3609,6	3617,5	3634,8	3659,3	3686,4	3711,9	3731,0	3755,0
waarvan: werkend (duizenden)	2481,2	2458,3	2468,7	2459,3	2520,9	2558,7	2583,9	2651,4	2683,2	2667,1	2708,0
WAL graad (%)	61,1	60,4	60,1	60,6	60,3	61,6	61,6	62,6	62,8	61,7	62,2
bevolking 20-64 (duizenden)	1952,8	1959,1	1967,7	1976,1	1984,0	2001,0	2018,2	2039,2	2058,4	2075,4	2093,5
waarvan: werkend (duizenden)	1193,7	1182,7	1182,0	1198,3	1196,4	1232,9	1243,6	1276,8	1292,4	1281,1	1301,4